

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

VAIKEASTA LAPSUUDESTA HYVÄÄN AIKUISUUTEEN

”Ei isä tarkottanu”

Kristiina Lummi

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

KEMI 2011

TIIVISTELMÄ

Lummi, Kristiina 2011. Opinnäytetyöni: Vaikeasta lapsuudesta hyvään aikuisuuteen. "Ei isä tarkottanu". Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma.

44 sivua. 1 liite.

Opinnäytetyön kuvaus. Olen valinnut opinnäytetyöni teemaksi vaikean lapsuuden, erityisesti päihdeperheessä. Etsin vastauksia, joilla voitaisiin selittää, miten päihdelapsuuden kokenut selviää lopulta hyvään aikuisuuteen. Vaikeaan lapsuuteen liittyy hyvin usein liiallinen alkoholin käyttö. Se tuo puolestaan mukanaan vaikeuksia vanhemmuudessa. Kotona voi olla aikuinen mutta hän ei ole läsnä. Isä ei ole läsnä koska on humalassa ja äiti ei ole läsnä, koska perheen isä on alkoholisti. Myös liian varhainen vastuunkanto ja väkivalta liittyvät usein perheen arkeen, kun vanhempi juo

Metodologinen esittely. Kyseessä on laadullinen tutkimus. Metodologinen tutkimustieni käyttää jonkin verran triangulatiivista lähestymistapaa. Työn teoriapohja koostuu päihdeperheiden lapsia ja lasten selviytymistä käsittelevästä kirjallisuudesta. Tutkimuksen aineistona olivat sellaisten aikuisten kertomukset, joita olin haastatellut vaikean lapsuuden teemasta. Tutkimusmetodina käytin puolistrukturoitua haastattelua, eli kysyin kaikilta haastateltavilta pääosin samat kysymykset. Olen pyrkinyt etsimään opinnäytetyössäni lapsen selviytymiskeinoja haastatteleamalla aikuisia, joilla on ollut vaikea lapsuus mutta jotka elävät nyt hyvää elämää. Olen myös yrittänyt löytää kertomuksista sellaisia yhteisiä tekijöitä, jotka voisivat auttaa sosionomia, joka työskentelee lasten ja nuorten parissa, esimerkiksi päiväkodeissa tai nuorisokodeissa. Analysoin haastatteluiden tuloksia ja tein niiden pohjalta johtopäätöksiä. Pääteemoiksi nousivat haastateltavien lapsuudessa ja nuoruudessa koetut tunteet ja tapahtumat, kuten hylkääminen, häpeä, vastuuta liian varhain ja väkivalta, mutta ennen kaikkea selviytymisstrategiat, joita he kuvailivat.

Keskeiset tutkimustulokset. Voiko vaikean lapsuuden kokenut ihminen selvitä hyvään aikuisuuteen, saada lopulta hyvän elämän? Tuloksista pystyy nostamaan esille ennen kaikkea sen tosiasian, että lapsuudesta voi selvitä, vaikka se olisi ollut vaikea. Se tapahtuu esimerkiksi turvallisen aikuisen ihmissuhteen tai itsetuntoa nostavan hyvän harrastuksen avulla, vain kaksi mainitakseni. Ja lopuksi, mitä on hyvä aikuisuus? Olen määritellyt sen selviytymisen kautta, jota määrittävät työssäni sekä ne joita olen haastatellut, että ne jotka ovat tutkineet ihmisen selviytymistä.

Avainsanat: päihdeperhe, lapsuus, selviytyminen

ABSTRACT

Lummi, Kristiina. November 2011. Title of my thesis: From a difficult childhood into a good adulthood. "Daddy did not mean with anything." Pages: 44. Attachments: 1.

Thesis description. I have chosen difficult childhood to the theme of my bachelor's thesis, especially substance abuse in the family. I am looking for answers, which could explain how the substance abuse experienced in childhood can finally leads to good adulthood. A difficult childhood is very often associated with excessive alcohol consumption. That in turn brings along difficulties in parenting. There can be an adult at home but he/she is not present. The father is not present because of being drunk. The mother is not present, because the father is an alcoholic. Also too early responsibility and violence are often related to the everyday life of the family when a parent is drinks.

Methodological summary. This thesis is a qualitative research. In my study, I use the approach of the triangulation method. The theoretical basis consists of literature on families with substance abuse problems and on the survival of children in these families. The study material consisted of adult reports, which I gathered from interviews on the difficult childhood theme. I used half-structured interview which means that I asked basically the same questions from all of the respondents. I have tried to look for the child's coping mechanisms through interviewing adults, who have had a difficult childhood, but who are now living the good life. I have also tried to find in the stories common factors that could contribute Bachelors of Social Services, working with children and young people, such as day care centers or youth homes. I analyzed the answers and made some conclusions based on them. The main themes that came up were feelings and events experienced in the interviewees' childhood and adolescence, such as rejection, shame, responsibility too soon and violence, but above all, coping strategies, which they described.

Main results. Can a person who has experienced a difficult childhood reach a good adulthood, to get a good life eventually? The results show above all the fact that one can pull through childhood, although it has been hard. This is done through, for example, a secure adult relationship, or self-esteem raising good hobby. Finally, what is a good adulthood? I have defined it through survival which is determined in my work as well by those I have interviewed, as those who have studied human survival.

Key words: family with alcohol, childhood, coping

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	5
2. PULLON POHJIMMAISET	7
2.1 Käsitteitä ja taustoitusta	7
3. TUTKIMUKSESTA	11
3.1 Tutkimuksen luonne ja tutkimuskysymykset	11
3.2 Tutkimusaineisto ja analyysi	13
3.3 Eriksonin psykososiaalinen kehitysteoria	16
4. HÄPEÄ JA SYYLLISYYS	18
4.1 "Ko mie olen taluttanu isää ja naapurit kurkkii ikkunasta."	19
5. HYLKÄÄMISEN KYSYMYSMERKIT	21
5.1 Mutta missä on äiti?	21
5.2 "Vasta aikuisena selvisi ettei äiti ollutkaan hylännyt minua."	22
6. VASTUUNKANTAJAKSI VARHAIN	24
6.1 "Ja tein vauvalle 5-vuotiaana pelastussuunnitelman."	24
7. VÄKIVALLAN KASVOT	27
7.1 "Ei isä sitä tarkottanu."	27
7.2 "Lohutusta oli tasan sen verran että olla hiljaa etteivät suutu."	29
8. SELVIITYMINEN	31
9. POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	37
LÄHTEET	40
LIITTEET.....	44

”Ratkaisevaa ei ole onnellinen lapsuus, vaan kosketus omaan elämänhistoriaan, sen herättämiin tunteisiin ja kokemuksiin” (Bardy 2002)

1. JOHDANTO

Opinnäytetyöni on vaikeasta lapsuudesta selviytymisen kuvaus. Olen valinnut laadullisen tutkimusotteen ja triangulatiivisen lähestymistavan, eli pyrin kuvaamaan ja ymmärtämään, mistä vaikeassa lapsuudessa ja siitä selviytymisessä on perimmältään kysymys. Olen kerännyt aineistoa erilaisilla menetelmillä. Pidän merkittävänä kolmea tekemääni haastattelua valitsemastani teemasta. Olen halunnut päästää kuuluville lapsen äänen, mutta aikuisen ymmärryksellä suodatettuna.

Olen nostanut esiin kertojien lapsuudentarinat, vaikeat tilanteet ja tuolloin koetut tunteet, joita he jakoivat pitkinä iltapäivinä kodissani. Vieläkin pidempiä ja hiljaisempia ovat olleet ne lukuisat hetket, jolloin olen tutustunut laajaan kirjallisuuteen, pohtinut aihetta sen eri näkökulmista ja kirjoittanut vaikeata teemaa auki.

Tarkoitukseni oli ensin tutkia päihdeperheessä kasvamisen yksilölle aiheuttamia ongelmia. Aihe aiheutti kuitenkin epäröintiä, ja keskusteltuani ongelmasta opettajien kanssa päätin vaihtaa aiheen noin vuosi sitten positiivisempaan eli selviytymislähtöiseen näkökulmaan, vaikka tutkimusongelma sijoittuu samaan vaikean lapsuuden kontekstiin. Edelleen minulla oli ensin tarkoituksena keskittyä ainoastaan päihdeperheisiin, mutta halusin ottaa mukaan nimimerkki Marian tutustuttuani hänen lapsuustarinaansa, vaikka hänen kotinsa ei ollut päihdeperhe. Kuitenkin kaikki muut vaikean lapsuuden tunnusmerkit täyttyivät, joten päätin mieluummin muuttaa alkuaan kaavailemaani otsikkoa muuttamalla termi; päihdeperhe termiin; vaikea lapsuus. Näin Marian kertomus soveltui paremmin joukkoon. Ja onhan päihdeperheessä eläminen samanaikaisesti vaikeata lapsuutta.

Pääongelmana on ollut selvittää, voiko vaikean lapsuuden kokenut selviytyä hyvään aikuisuuteen. Toinen tutkimuskysymys on selvittää, millaisilla keinoilla vaikeista olosuhteista voi selvitä. Kolmanneksi pyrin löytämään selviytymiskertomuksista sellaisia yhteisiä tekijöitä, jotka tunnistamalla ja joiden avulla sosionomi olisi valmiimpi auttamaan vaikean lapsuuden kokeneita esimerkiksi lapsi- ja nuorisotyössä.

Olen pyrkinyt jäsentämään työni siten, että luvussa kaksi kuvaan tutkimusongelmaa yhteiskunnallisena kysymyksenä sekä pyrin paikantamaan empiirisen aineistoni referenssikirjallisuuden laajaan, aihetta käsittelevään maastoon. Luvussa kolme

kuvaan tutkimuksen toteuttamista. Luvusta neljä lukuun seitsemän löytyy empiirinen aineisto, jossa pääosaa esittävät kolme lapsuustarinaa. Käyn niissä keskustelua sekä kertojien että alan tutkijoiden kanssa. Kahdeksas luku keskittyy selviämisestä käytävään pohdintaan edelleen kolmella tasolla, eli oma pohdintani kuuluu kertojien ja kirjallisuuden äänen rinnalla. Yhdeksännessä luvussa kokoa tulokset ja yhteiskunnallinen pohdinta saa niiden pohjalta päätöksensä. Pohdin myös opinnäytetyöprosessini tunteja mutkaisen polun varrelta.

Päihdeperheessä elämisen vaikutuksista läheisiin on kerätty paljon tietoa, mutta erityisesti lasten näkökulma vaatii entistä suurempaa ilmiön esille ottoa. Ennaltaehkäisy, varhaisen puuttumisen ja tiedon välittämisen kannalta aihe on tärkeä sosionomeille. Selviytymiskeinojen esilletuonti ja tiedostaminen on mielestäni tärkeää sosionomille, joka työskentelee esimerkiksi lasten-, päivä- tai nuorisokodissa tai erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten parissa. Riittävä päivitetty tieto mahdollistaa päihdeperheen lapsen varhaisen tunnistamisen ja siten varhaisemman puuttumisen ja avunsaannin.

Työssäni käytän käsitteitä päihdeperhe sekä lapsi ja lapsuus, vaikka tarinoiden keskiössä ovat kertojien lapsena ja nuorena aina 16 -vuotiaaksi asti jakamat kokemukset. Lapsella tarkoitan siten kertojaa sinä aikana, jolloin hän on asunut joko vanhempiensa tai kasvattivanhempiensa perheessä.

2. PULLON POHJIMMAISET

2.1 Käsitteitä ja taustoitusta

Tutkijan työkaluja ovat käsitteet. Jos ne ovat huonot, on jälki sen mukainen. Tieteellisessä tiedonhankinnassa pyrimme aina käsitteellistämään tutkimiamme ilmiötä. (Hirsjärvi 1997, 137.) Selviytymistä on pyritty määrittelemään monien toimesta. Selviytyminen on Ayalonin määritelmän mukaan prosessi, johon kuuluu mikä tahansa toiminta, joka vähentää tai poistaa tehokkaasti fyysistä tai psyykkistä uhkaa. Se auttaa sekä itseä että muita tilanteen hallitsemisessa. (Ayalon 1995, 12.) Itäpuiston (2008, 101) mukaan taas selviytyminen riippuu kolmen osatekijän yhteisvaikutuksesta: perheen toimivuudesta, ympäristön tuesta sekä omasta toiminnasta ja ominaisuuksista. Selviytyminen käsitteenä on Heiskasen mukaan yhtä hauras kuin elämänhallinta. Sitä ovat yrittäneet määritellä muun muassa Ayalon ja Lazarus. (Heiskanen 1996, 15.)

Miten sitten on hyvä aikuisuus? Cacciatoren (2008) kuvaus vastuullisesta aikuisuudesta vastaa yllättäen samoja periaatteita, joilla haastattelemani vaikean lapsuuden kokeneet määrittelivät hyvän aikuisuuden. He tekivät sen myös vanhemmuuden näkökulmasta kuten Cacciatore, joka kuvaa vastuullista aikuisuutta siten, että se on tehtävä ja sen toteuttaminen on yksilötason yksinkertaisia tekoja. Se on uskoa lapseen, läsnäoloa, kohtaamista, tukemista iloitsemista arjessa, mallina oloa, ymmärtämistä sekä aikuisena pysymistä. Vastuullista aikuisuutta on, ettei aikuinen vaadi lasta pärjäämään yksin tai ottamaan kantaakseen aikuisen vastuun. Lähes kaikkia näitä sääntöjä on rikottu opinnäytetyöni kertomuksissa.

Lapsen turvaksi lapselle on Suomen laissa määritelty oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 2007). Todellisuus ja arki on kuitenkin usein kaukana lain tarkoituksesta. Ackerman arvioi 1990-luvulla että jopa kymmenesosa teollistuneiden yhteiskuntien lapsista varttuu tai on kasvanut alkoholiperheissä. (1992,15.) Vuonna 1994 kerätyn Lasinen lapsuus kyselyn mukaan noin joka kymmenes suomalainen kertoi eläneensä lapsuutensa päihdeperheessä. Uusi vastaava tutkimuskysely tehtiin vuonna 2004. Kymmenessä vuodessa oli suomalaisessa päihteisiin liittyvässä elämänmuodossa tapahtunut paljon. Henkeä kohti laskettu tilastoitu alkoholin kulutus oli kasvanut yhdellä litralla eli vuoden 1994 6,6 litrasta vuoden 2004 7,6 litraan. Vuoden 2004 aineiston vastaajista 81 prosenttia kertoo, ettei lapsuuskodissa käytetty liiallisesti päihkeitä (Kuvio 1.). Yhdeksän prosenttia kertoi, että perheessä juo-

tiin liikaa, mutta siitä ei aiheutunut haittaa. Joka kymmenes oli puolestaan kasvanut kodissa, jossa liiallinen alkoholinkäyttö tai muu vanhempien päihdeongelma aiheutti myös hänelle ongelmia tai haittaa. (Peltoniemi 2005, 4–10.)

Millaista tämä haitta sitten oli? Kuviossa 2. olen kerännyt alkuperäisestä kuvioista 8. opinnäytetyön aiheeseen liittyviä tuloksia. Kuviossa on viisi vastausta alkuperäisen kuvion 20 vastausvaihtoehdosta. Viidestä neljä edustavat myös alkuperäisen kuvion korkeimpia prosenttiosuuksia, eli perheriitoja ja eripuraa, jota vuonna 2004 koki 38 prosenttia vastaajista; pelkäsi vanhempiaan tai toista heistä, johon vuonna 2004 vastasi myöntävästi 21 prosenttia; turvattomuuden tunne lisääntyi, jota vuonna 2004 koki 20 prosenttia sekä häpeili vanhempiaan, jota vuonna 2004 tapahtui 12 prosentille vastaajista. Lisäksi otin omaan aineistooni liittyen vielä yhden vaihtoehdon: joutui itse huolehtimaan perheestä, johon vuonna 2004 vastasi neljä prosenttia vastaajista. Vaikka luvut ovat pienentyneet vuoden 1994 tuloksista, yleissanoma on kuitenkin sama. Perheriitojen ja epäsovun näkeminen olivat päihdeperheissä eläneiden suomalaisten vastaajien yleisimmin muistamat haitat. Päihdeperheessä eläminen korostuu suuren turvattomuuden, pelon ja yksinäisyyden ajanjaksona. (Peltoniemi 2005, 4–10.)

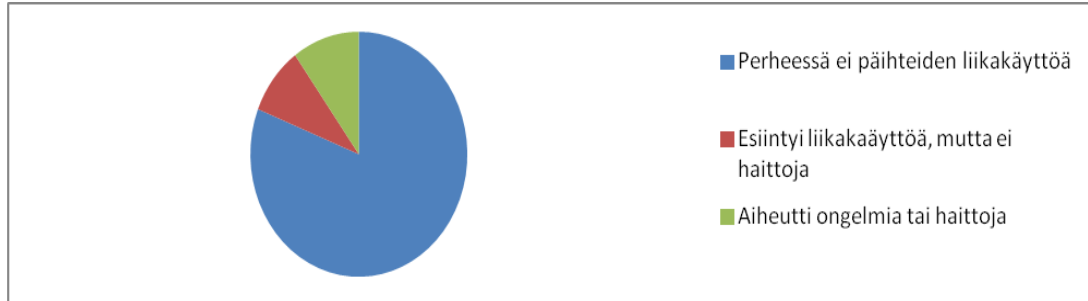
Edellä mainittua taustaa vasten on ikävää, jos Roosin (1988, 143) väite pitää paikkansa: ”Perhe on ainoa, jossa onnellisuus on moraalisesti ja käytännössä mahdollista.

Kuvio 1. Päihdeperheet Suomessa vuonna 2004, %.

15 vuotta täyttäneiden suomalaisten lapsuudenperheet.

"Lasinen lapsuus" - galluutkimus 2004.

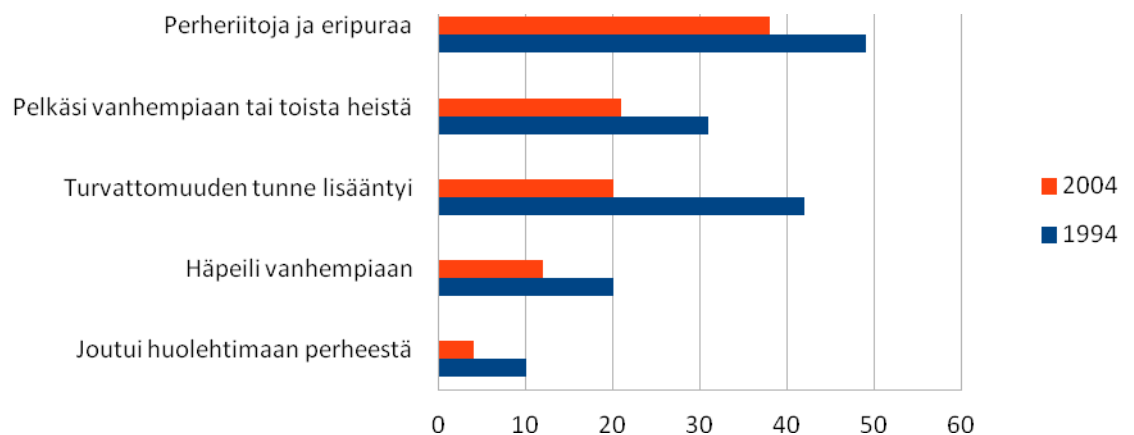
teuvo.peltoniemi@a-klinikka.fi 2005

Lähde: Tiimi -lehti 2005. Nro 2, s.5. Luettu 25.9.2011

Kuvio 2. Suomalaisten päihdeperheiden lasten lapsuudessa kokemat haitat 1994 ja 2004, %.

15 vuotta täyttäneiden suomalaisten lapsuudenperheet.

"Lasinen lapsuus" - galluutkimus. Lapsuuden haitat 1994 ja 2004.

teuvo.peltoniemi@a-klinikka.fi 2005

Lähde: Tiimi -lehti 2005. Nro 2, s.8. Luettu 25.9.2011

Elämme parhaillaan modernin hyvinvointivaltion aikaa, jolloin moraalien ja yhteisöllisyyden merkitystä on korvaamassa yksilöllisyyden korostaminen. Kukin tavoittelee suurinta mahdollista hyötyä ja huvia, vapaa-aikana saa tehdä mitä haluaa, ja samaan aikaan jokaisella yksilöllä tulisi olla vastuu omasta hyvinvoinnistaan ja terveydestään. Tämä koskee myös päihdetottumuksia. (Hilte 2005, 28.) Tällaisen suuntauksen ollessa vallalla, jossa modernit ja ahneet syövät pienet ja heikot – jalkoihin on nähdäkseni vaarassa jäädä ne pienet, heikot eli päihdeperheet ja erityisesti ne pienimmät, päihdeperheen lapset.

Lapset kokevat vanhemman juomisen seurauksena erilaisia negatiivisia tunteita kuten häpeää, pelkoa ja vihaa. Kokemukset myös usein jäävät pelkästään lapsen omaan tietoon. (Itäpuisto 2008, 11.) Päihderiippuvuus on koko perhettä koskeva sairaus. Mitä lähempänä päihderiippuvaista ihminen elää, sen suurempi taakka se on hänelle. Kodin ilmapiirille on ominaista jännitteet ja ristiriidat. Koska perheen alkoholiongelma on yhä usein tabu, lapsi on usein yksinäinen ja tuntee olonsa turvattomaksi. Ongelma ei ole kuitenkaan perheen yksityisasia. Lapset, jotka usein tuntevat hiljaista häpeää ja syyllisyyttä ja jäävät ongelmassa liian vähälle huomiolle, voivat saada apua ja tukea. (Lausanne 2004.) Näkisin, että tämä edellyttää ennen muuta sitä, että kodin ulkopuolella lasten ja nuorten kanssa työskentelevät saavat tarpeeksi päivitettyä tietoa voidakseen mahdollisimman varhain tunnistaa päihdeperheen lapset.

Lainasin luvun kaksi otsikoksi Itäpuiston kirjoittaman teoksen nimen Pullon pohjimmaisat, sillä se on osuva kuvaus siitä, mistä tässä opinnäytetyössä on perimmäiltään kysymys: lapsi unohtuu usein pohjimmaiseksi kaikissa päihteisiin liittyvissä tilanteissa ja toiminnoissa. Päätökset ja apu suunnataan usein päihdeongelmalliselle, ja kuten myöhemmin tässä opinnäytetyössä käy ilmi, lapsi on usein suurin kärsijä, kun perheessä käytetään päihteitä liikaa tai väärin.

3. TUTKIMUKSESTA

3.1 Tutkimuksen luonne ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni teoreettiseksi viitekehyyksi olen valinnut Eriksonin psykososiaalisen kehitysteorian ja siitä lapsuutta ja nuoruutta koskevat ensimmäiset viisi kaikkiaan kahdeksasta kehitysvaiheesta. (Lehtinen & Kuusinen & Vauras 2007, 22–30.) Viitekehyyksen rakentaminen liittyy tutkimusongelman täsmentämiseen ja muotoiluun. Viitekehyyksen avulla voidaan sekä rajata ja täsmentää tarkasteltavia asioita että auttaa kehittämään tutkimukselle näkökulman tai juonen. Vasta tällaisen kehittelyn jälkeen valittu aihe muuttuu yhteiskuntatieteelliseksi tutkimukseksi. (Alkula & Pöntinen & Ylöstalo 1994, 34.) Vaikka työni on opinnäytetyö eikä tutkimus, auttaa valittu viitekehys jäsentämään ja ymmärtämään teemani eli lapsen selviytymisen syvempiä ulottuvuuksia.

Tutkimusmetodi koostuu niistä käytännöistä ja operaatiosta, joiden avulla tutkija tuottaa havaintoja (Alasuutari 2000, 36). Työssäni on kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä ja menetelmiä aina kirjoittamiseen asti. Aineiston keruu ja käsittely kietoutuvat tiiviimmin toisiinsa kvalitatiivisessa kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Katsoin alusta lähtien, että se sopii työskentelytyylilleni parhaiten, sillä kvalitatiivisen aineiston riittävyydelle ei ole edes tarjolla tilastollisen tutkimuksen mittalukuja. (Mäkelä 1990, 45, 52.) Myös itseäni miellytti se asiantuntijaohje, ettei aineistoa kannata kerätä alussa liikaa. Tästä olivat samaa mieltä myös useat opettajat, niin ikään minut tuntien. Metodologisena lähtökohtanani on ymmärtämään pyrkivä tutkimus, jossa käytän laadullisia metodeja hyödyntäen triangulatiivista tutkimusasetelmaa. Ideaalitulanteessa triangulaatio tarkoittaa monesta eri näkökulmasta tapahtuvaa asian tarkastelua. Aineistotriangulaatiossa hyödynnetään useita erilaisia aineistoja asetettuun tutkimuskysymykseen vastattaessa. (Viinamäki ym. 2007, 173–181.) Triangulaatiolla tarkoitetaan erilaisten aineistojen, teorioiden ja menetelmien käyttöä samassa tutkimuksessa. Eskola ja Suoranta (1998, 68) perustelevat sen käyttöä muun muassa siten, että näin on helpompaa saada kattava kuvaus tutkimuskohteesta kuin yksittäisellä tutkimusmenetelmällä. Uskon kirjoittajien tavoin, että luotettavuus on mahdollista saavuttaa paremmin, kuin asiaa lähestytään useasta näkökulmista.

Empiirisen tutkimusaineistoni kohdejoukko koostuu kolmesta aikuisesta, jotka ovat kokeneet vaikean lapsuuden 1960–70 -luvulla Tornionjokilaaksossa. Pyrin saamaan työssäni haastateltavien äänen mahdollisimman aitona esille. Lisäksi olen hyödynnänyt viimeisen vuoden työharjoittelupaikat päihdekuntoutujien päiväkeskuksessa

ja nuorisokodissa, jona aikana opinnäytetyöni teema oli tiedossa. Olen keskustellut pitkään nuorten kanssa työskennelleiden ohjaajien kanssa. Olen saanut tietoa ja havaintoja ohjaajien tuntemista, vaikean lapsuuden kokeneista lapsista, muun muassa heidän persoonallisuudestaan ja muista tekijöistä, joiden he ovat nähneet selvinneen nuoriksi aikuisiksi. Olen myös hakenut ilmiölle tieteellistä selvitystä tilastojen avulla ja käyttänyt sellaista relevanttia referenssikirjallisuutta, joissa selviytymistä tutkineet tutkijat, muun muassa Itäpuisto, Heiskanen ja Laitinen ovat raportoineet selviytymistutkimuksistaan, ja verrannut heidän saamiaan kertomuksia omien haastateltavieni kokemuksiin. Näin olen saanut merkittävästi kattavamman näkökulman vaikeassa lapsuudessa elämiseen, vaikka omia päähaastatteluja on vain kolme.

Olen edelleen harjoittanut osallistuvaa havainnointia työharjoittelupaikoissani, joista kolmessa viimeisimmässä olen ollut tekemisissä päihdeongelman kanssa ja kuunnellut työni puolesta asiakkaiden vaikeita, päihteisiin ja väkivaltaan liittyviä lapsuudenkertomuksia. Lisäksi olen tutustunut aiheeseen oman elämäni, erityisesti lapsuuden kokemusteni kautta tahtoen samalla jäsentää oman lasisen lapsuuteni tapahtumia. Viimeksi mainittua havainnointia ei kuitenkaan voitane ottaa sen vaatimattomuuden vuoksi huomioon, vaikkakin Eskola ja Suoranta kuvailevatkin tämänlaatuista menetelmää laajasti ja varsin rohkaisevasti. (1998, 103; ks. myös Alasuutari 2001, 68–77; Vilkka 2003, 119–122.) Muun muassa Chicagon koulukunta on tehnyt paljon osallistuvaan havainnointiin perustuvaa tutkimusta esimerkiksi nuorisojengeistä. Tutkittavan ryhmän kanssa käydyn keskustelun sekä havainnointin tuloksena ymmärrys syvenee kahteen suuntaan: tutkija tiedostaa yhä enemmän sekä oman maailmankuvansa hämäriä esiolettamuksia että tutkittavan ryhmän elämänmuotoa. (Alasuutari 2001, 74–79.)

Sananen eettisyydestä. Olen alusta lähtien ollut tietoinen sudenkuopan mahdollisuudesta silloin, kun aihe sivuaa hyvin läheltä omaa kokemusmaailmaa. Pohjola varoittaakin, että tutkimuksen eettisyys ei ole vain väärin tekemisen vartiointia, vaan prosessin kaikki vaiheet perustuvat tietoiselle analyttiselle pohdinnalle eri vaihtoehtoista ja näkökulmasta, ja että tämä kriittinen analyttisyys edellyttää tekijältä myös eettistä herkkyyttä. Tutkijan ennakkokäsitykset voivat vaikuttaa siihen, millaista aineistoa pidetään tärkeänä. Kysymys on osaltaan tutkimuksen arvoalinnoista, ja koska tutkimuksen kohteena on ihmisten välinen vuorovaikutus, on tutkija tässä kontekstissa moraalinen toimija. (Pohjola 2003, 127–130.)

Useimmat ihmiset ovat kiinnostuneita ilmiöistä omassa elämänpiirissään, jolloin tutkimuksen aihe voi löytyä hyvinkin läheltä. Etnografisen tutkimuksen onnistumisen edellytyksenä on, että tutkija ei halveksi tutkittaviaan vaikka voikin olla heidän

mielipiteistään eri mieltä. (Viinamäki ym. 2007, 101-120.) Tämä ei itselleni ollut vaikeaa, päinvastoin, kuullessani kertojien jakamia kokemuksia lapsuudestaan tunsin suurta kunnioitusta, nöyryyttä ja kiitollisuutta siitä, että he suostuivat jakamaan hyvinkin kipeitä muistojaan elämästään. Yksi perustelu valitsemalleni monimetodiselle menetelmälle oli haluni oppia uutta. Esimerkiksi tilastojen hallitseminen on ollut yhtenä haasteistani koko opiskeluni ajan. Myös Tarja Heikkilä (2008, 24) toteaa opinnäytetyön tekemisen olevan oppimisprosessi, jonka hallinta vaatii monipuolisia taitoja tiedonhankinnasta aina kirjalliseen esittämiseen asti.

3.2 Tutkimusaineisto ja analyysi

Haastattelut olivat työni yksi vaativimmista osa-alueista. Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005,11) mukaan jako perinteisesti strukturoituihin ja strukturoimattomiin haastatteluihin riippuen siitä, miten valmiita ja sidottuja kysymykset ovat. Oma metodini noudattelee puolistrukturoitua haastattelua, joista tunnetuin muoto tunnetaan teemahaastatteluna. Siinä samoin kuin omassa haastattelussani kaikilla haastateltavilla on sama teema ja aihepiiri, mutta kysymysten muotoilu on vaihtelevaa toisin kuin strukturoidussa mallissa, mutta ei myöskään niin vapaamuotoista kuin strukturoimattomassa haastattelussa, jossa haastattelutilanne lähenee vapaata keskustelua. Haastattelussani kysymysten järjestys saattoi vaihdella, mutta runkona noudatettiin haastateltaville etukäteen annetun kysymysrungon mukaan. Runko oli jokaiselle samanlainen, johon haastateltava oli saanut rauhassa tutustua ja joka suuntaisi ja järjesteli haastattelun teemaa ja tapahtumien aikaa. Yksi haastateltavistani erosi jonkin verran muista haastateltavista lapsuuskokemustensa johdosta. Hänet oli sijoitettu varhain iäkkäiden vanhusten huostaan, eikä heillä ollut päihdeongelmaa. Hänellä oli kuitenkin vaikea lapsuus. Päihteet sivusivat kuitenkin lapsuuden vaikeuksia monessa mielessä. Tämän vuoksi esitin hänelle ajoittain kysymysrungosta poikkeavan lisäkysymyksen tai jätin jonkin kysymyksen merkityksettömänä kysymättä. Näin tapahtui esimerkiksi kysymyksissä, jotka koskivat vanhempien alkoholin arkikäyttöä. Joka tapauksessa sekä haastateltava että haastatteliija osallistuivat Ruusuvuoren ym. mainitsemaan tiedon tuottamiseen esimerkiksi siten, että tein ylimääräisen kysymyksen, koska haastateltava unohti jonkin tapahtuman, jonka hän oli esihaastattelussa nostanut esiin ja jonka arvelin olevan merkittävä. (Ruusuvuori ym. 2005, 11-12.)

Tutkimusryhmäni koostui 44–57 -vuotiaista henkilöistä jotka ovat olleet lapsia tai nuoria 1960–1970 -luvulla. Haastateltavia valikoitui mukaan viidestä alkujaan pyytämästäni kolme, joista yksi on mies. Henkilöt ovat viettäneet lapsuutensa samalla seudulla. Kahden henkilön vaikean lapsuuden taustalla on kodin päihdeongelmat ja

siihen liittyvä väkivalta tai sen uhka. Yhden haastateltavan taustalta löytyy orpous, kasvattikodin vaikeudet sekä hyväksikäyttöryitys lapsuudessa, joskin tämänkin tapauksen taustalta löytyy päihdeongelma, lapselle tuntemattoman miehen humalassa tekemä rikos. Henkilöille on yhteistä se, että alkoholin väärinkäyttö on ollut lapsuuden vaikeiden kokemusten yksi merkittävä syy. Tarinoiden yhteisiä nimittäjiä löytyy kertojien kokemissa tunteissa. Niitä ovat hylätyksi tulemisen ja varhaisen vastuun aiheuttamat ristiriitaiset tunteet sekä väkivallasta aiheutuvan pelon, syyllisyyden ja häpeän tunteet.

Seuraavaksi lyhyesti koottuna kolmen kertomuksen ydinkohdat ja -tapahtumat.

NIMI

NYKYINEN TILANNE

LAPSUUSKODIN TAUSTAA

<p>MARIA</p>	<p>44-vuotias</p> <p>3 lapsen äiti</p> <p>Isoäiti</p> <p>Hoitoalan ammattilainen</p>	<p>-vauvana lastenkotiin, isä tuntematon</p> <p>-neljän vanha äidin kuollessa päihteisiin</p> <p>-sijoitettiin tällöin kasvattikotiin</p> <p>-lapsuus väärässä luulossa, että äiti on hylännyt</p> <p>-seksuaalinen hyväksikäyttö kuusi-vuotiaana</p> <p>-iäkäs kasvatti-isä häpesi isätöntä Mariaa</p> <p>-ajettiin kotoa 16-vuotiaana</p> <p>-hylkäämiskokemuksia, lohdutuksen kaipuuta</p>
<p>MARTTA</p>	<p>52-vuotias</p> <p>7 lapsen äiti</p> <p>Moninkertainen isoäiti</p> <p>Maatilan emäntä</p>	<p>-isä joi ja oli sairaalloisen mustasukkainen</p> <p>-isä pahoinpiteli äitiä ja joskus lapsiakin</p> <p>-äiti ei kyennyt lohduttamaan ja tukemaan</p> <p>-Martasta tuli varhain perheen vastuunkantaja</p> <p>-hoiti yksin veljeä ja vauvaa jo 5-vuotiaana</p> <p>-pelasti äitinsä hengen 9-vuotiaana</p> <p>-vastuu perheestä katkaisi urheilu-urahaaveet</p> <p>-väkivallan pelkoa koko perheen puolesta</p> <p>-häpeän ja itsesyytösten kokemuksia</p>
<p>PERTTI</p>	<p>57-vuotias</p> <p>3 lapsen isä</p> <p>2 lapsen vaari</p> <p>Kirvesmies, eläkkeellä</p>	<p>-alkoholisti-isä, joka totteli vain Perttiä</p> <p>-Pertistä tuli vanhempien erotuomari</p> <p>-äiti uhkasi itsemurhalla, isä kirveellä</p> <p>-kodissa riitainen ilmapiiri ja väkivallan uhka</p> <p>-isän juominen vaikeutti Pertin harrastuksia</p> <p>-aikuisen tuki ja lohdutus puuttuivat</p> <p>-häpeän ja varhaisen vastuun kokemuksia</p>

Olen käyttänyt työssäni sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia. Tällä menetelmällä pyritään saamaan tutkittavasti ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Laadullisen aineiston sisällönanalyysi voidaan tehdä muun muassa aineistolähtöisesti. (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 105, 110.)

Analysoin tarkasti ensin yhden haastattelun ja katsoin sen jälkeen, kuinka monta haastattelua minun on resurssini ja aika huomioiden tarkoituksenmukaista tehdä. Mäkelä (1990. 52) toteaaakin, että vasta pienehkön aineiston huolellisen analysoinnin jälkeen on hyvä päättää, millaiset lisäaineistot ovat tarpeen.

3.3 Eriksonin psykososiaalinen kehitysteoria

Arvioin ja väitän, että jos ihminen selviytyy vaurioitta erilaisten kehitysvaiheidensa läpi, hänellä on hyvät mahdollisuudet selviytyä elämässä vastaantulevista kriiseistäänkin.

Eriksonille kehittyminen on sosiaalinen ja dialehtinen prosessi, jonka luonne määräytyy yksilön tarpeiden ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen mukana. Eriksonin psykososiaalinen kehitysteoria on yksi tunnetuimmista minän kehittymistä kuvaava teoria. Ensimmäinen kehitysvaihe on perustuottamuksen ja epäluottamuksen välinen konflikti 0–1 -vuotiaana, jota Erikson piti yhtenä tärkeimmistä minän kehityksen vaiheista. Jos perusturvallisuuden elämykset ovat dominoivia (huolenpito laadukasta ja johdonmukaista), lapselle rakentuu elämän perusvoimaksi kyky, jonka Erikson on nimennyt toivoksi. Jos taas epäluottamuksen elämykset ovat dominoivia (lapsen tarpeisiin vastaaminen epäsäännöllistä ja epäjohdonmukaista), yksilön minätunteeseen voi jäädä vallitsevaksi skeema, joka ilmenee huonona itseluottamuksena, kyvyttömyytenä luottaa muihin ihmisiin ja muun muassa automaattisena pessimistisenä suhtautumisena ihmisiin ja elämän haasteisiin. (Lehtinen & Kuusinen & Vauras 2007, 22-28.)

Erikson kuvaa toista kehitysvaihetta autonomian ja häpeän ja epäilyn tunteiden vastakohtaparilla. Tässä onnistuessaan (rohkaiseva ympäristö) yksilö kokee kykenevänsä tahtomaan ja tekemään valintoja. Epäonnistuessaan yksilö pitää vaihtoehtoja ja kykyjään riittämättöminä ja tuntee itsensä huonoksi.

Kolmas vaihe on aloitekyvyn ja syyllisyydentunteiden välisen kriisin ratkaiseminen, jonka myönteisessä tapauksessa tuottaa elämän perusvoimaksi elämyksen oman toiminnan merkityksellisyydestä. (Lehtinen & Kuusinen & Vauras 2007, 22-28.)

Koulunkäyntiä aloittavan lapsen kehityskriisi liittyy pystyvyyden ja alemmuudentunteen teemaan. Onnistumiset ja hyvä menestys vertailuryhmään nähden muun muassa koulussa tuottavat pystyvyyden ja pätevyyden elämyksen, jolloin yksilö ei luovuta vaikeissakaan tilanteissa. Päinvastainen tilanne voi johtaa elämyksiin huonosta omasta kyvyttömyydestä, huonoon itsetuntoon ja itseluottamukseen. (Lehtinen & Kuusinen & Vauras 2007, 22-28.)

Tunnetuin ja tutkituin Eriksonin teorian kehitysvaiheista on nuoruusikään sijoittuva identiteetin löytämisen ja roolihämmennyksen jatkumisen muodostama kasvuprosessi. Identiteetti ”Kuka (mitä, millainen) minä olen?” on ihmisen minäelämyksen olennainen sisältö. (Lehtinen & Kuusinen & Vauras 2007, 22-28.)

Kysymykseen, millainen sosiaalinen kasvuympäristö edistäisi parhaiten identiteetin suotuisaa kehittymistä voidaan antaa vain yleisiä periaatteita. Ympäristön tulisi edistää ja tarjota identiteettiään muokkaavalle nuorelle mahdollisuuksia sekä ideologisten arvojen että konkreettisten vaihtoehtojen tutkimiseen ja kokeilemiseen eri elämäntilanteilla. Erityisesti nykytilanteelle tyypilliset työelämän kovat muutokset, työuran epävakaisuus ja jatkuvan koulutuksen vaatimukset tuntuvat asettavan erityisvaatimuksia nuoren identiteettiprosessin tukemiselle. Jokainen kehitysvaihe sisältää kuitenkin myös uuden mahdollisuuden korjata aiempia epäonnistumisia. (Lehtinen & Kuusinen & Vauras 2007, 22-28.)

4. HÄPEÄ JA SYYLLISYYS

Lapsi kokee päihdeperheessä usein häpeää ja syyllisyyttä. Hänellä on tunne ikään kuin hän olisi tehnyt jotain väärää. (Lausanne 2004.) Häpeä seuraa uhria, niin paradoksaalista kuin se on. Erityisesti lapsilla ei ole työkaluja taistella sitä vastaan.

...en tiennyt että mitä tapahtu ja miksi tapahtu, mutta tunne oli semmonen että, että minä olen tehny jotain hävettävää, se on minun syy. Ja pitää olla hiljaa etteivät kasvattivanhemmat heille suutu... (Maria)

Hellsten puhuu häpeään sidotusta persoonallisuudesta. Syyllisyys liittyy ihmisen tekoon mutta häpeä hänen olemiseensa. Häpeä on syvempi tapahtuma koskien ihmisen olemusta, hänen laatuaan. Jatkuvan häpeän kanssa eläminen on sietämätöntä. (Hellsten 1997, 44-46.) Martta koki epäonnistuneensa, kun ei saanut houkutteltua isäänsä juomapaikasta kotiin, kun äiti pani hänet asialle. Pertti taas kertoi häpeän isän juomisesta kulkeutuneen tavalliseen koulupäivään kuvitellen pientenkin, hänelle tuttujen retkahdusmerkkien osuvan koulukavereiden silmiin.

Mie olen ollu kaksitoista sillonki, sillon mie tunsin syyllisyyttäko mie en osannu enkä saanu isää kotiin, olin niinko epäonnistunut... (Martta)

Katu meni siitä sillä tavoilla että viinakauppaan menijät kului koulun ohitte, aika monet. Ja äijä kans. Aattelin että Vilu varmaan näkkee että siinä se Pertin isä taas koikkaa viinanhakkuun. Vaikka saatto se potkutella kelekalla rautakauppaanki, ei se joka päivä, tuurijuoppo tai kausiottajia soli. Mutta hävetti helevetisti aina se... Ja se sitte kun se yleensä käveli reippaasti, muttako oli ottanu tahto olla se kelekka tukena... että taas se lähti äijä juomaan ja millä päällä se sieltä tulee... Joskus sitä pienempänä vähä märisi, ko piti jättää kesäleiritki välliin yhen äijän takia, mut sen pijin huolen että kotona oisit koskaan sitä... häppeetä nähäneet, ikinä. Myöhemmin sitei tuntenu enää mittään, ko vihhaa vaan. (Pertti)

Pertin häpeä oli niin syvää, että hän häpesi omaa itkuaankin, joka tapahtui aina salaa. Hän myös moittii siitä itseään. Marian kaikissa kertomuksissa toistuu lohdun täydellisen puuttumattomuus. Päihdeperheessä kielletään usein tunteiden tunteminen. Kun vanhemmat eivät kykene kuulemaan lasten pahaa oloa, myös lapset oppivat kieltämään itse omat tunteensa. (Taitto 2002, 20.)

Semmonen varhainen muisto kun olin polttanut liedellä pahasti käteni, että... minua ei juurikaan ole lohdutettu vaan pistetty olohuoneeseen istumaan ja sanottu, että kyllä se siitä paranee. (Maria)

Ei tullu ees mieleen että jonku pitäis minuaki lohutella. Tuntu ko että se kuuluu mulle se vahvempänä olo, kun vanhemmat oli niin heikkoja. Ei tullu mieleenkään että niinko niiltä oottais jotaki lohtua. Mutta toisaalta ois ollu mukava joskus ko ois muistanu etton ollu jonku sylissä. En kyllä muista vaikka kuinka muistelen niin ei sitä oo... (Pertti)

Haastateltavien kertomuksissa toistuu lohdutuksen tarve ja kaipuu lohdutuksesta sekä sen puuttuminen. Pertti ei osannut ajatellakaan tarvitsevansa itsekin lohdutusta, koska hän oli se joka osasi lohduttaa, jopa omaa äitiään.

4.1 "Ko mie olen taluttanu isää ja naapurit kurkkii ikkunasta.

Lapseen on helppo iskostaa syyllisen leima. Sinkkonen ja Tähtinen (2004, 88) väittävät, että häpeä on minätunne, laajempialainen kuin syyllisyys. Siinä on ajatuksena, että ihminen ei vain tee väärin, vaan on myös kelpaamaton ja riittämätön. Myös Taitto (2002, 19) näkee, että päihteiden käyttö aiheuttaa tilanteita, joiden vuoksi lapsi häpeää.

Häpeää mie tunsin, tietenki ko koulukaverit sano, pojat sano... siinä oisko ollut neljäntoista, että minun isä ruukaa olla niitten kanssa kaupungilla, viikonloppuna.... (Martta)

Jos kaverit näkevät isän sammuneena, lapsi voi häpeän lisäksi myös syyttää itseään. Hän voi tuntea, että hän on omalla käytöksellään aiheuttanut vanhemman juomisen. (Taitto 2004, 19.)

Olin siinä kymmenen vanha kun äiti pani minut hakemaan isää kotiin kaupungilta. Eihän se lähtenyt tietenkään matkaan, mutta minun piti aina käyä päivystämässä siellä. Ja mie sain hirveät haukut isältä ko tuun kyttäämään sinne... Ja mie varmaan tunsin olevani vähä epäonnistunu... enhän mie osannu sitä niinko pienenä käsillä, ettei se ole minun syy niin mie otin kauheat syyllisyydet siitä tietenki. (Martta)

...ja sitten sehän oli se häpeä ko mie olen taluttanu sen humalaisen, nostin ojasta, ja taluttanu monen saan metrin matkan ja naapurit kurkkii ikkunasta ja mie en ollut ko kakstoista. Kyllä mie tunsin sillä hetkellä sellasta häpeää... (Martta)

5. HYLKÄÄMISEN KYSYMYSMERKIT

5.1 Mutta missä on äiti?

Vaikean lapsuuden kokeneiden kertomuksissa kulkee mukana äiti joka ei kuitenkaan ole äiti tai äidin roolissa. Kuvailisin sitä termillä näkymätön äiti. Äiti on poissa silloin, kun lapsi on kärsinyt, äiti on fyysisesti paikalla, mutta ei ole läsnä tukevana ja lohduttavana äitinä. Äiti on joko uhrina tai tilanteessa, jossa lapsi ottaa äidin roolin, tai hän on fyysisesti poissa, töissä tai kokonaan kuollut. Martta joutui toistuvasti ottamaan äitinsä eli alkoholistin vaimon rooliviitan harteilleen. Marian äitisuhde kasvattiäitiin oli myös vaikea.

Ainako isään iski se viinanpiru niin se alko käyttäytyyn tietyllä lain, se tälläs itteensä. Ja aina äiti puhu, että minun pittää niinko jotenki lähteä, vaikka matkaan sille tai, että mie estäsin sen sillä sitte, ja mie luulin että niin se on oikein. (Martta)

Kasvattiäiti oli hyvä – näin mie ainaki haluan uskoa tähän päivään astiki – se ei ollu meille paha ja se ei sanonu meille mitään tuollaista... Mutta toisaalta, se ei puolustanu. Se ei sanonu että näin ei käy vaan se myötäili miestänsä. Eli pelko oli aina... ehkä niin käy, ehkä ei... (Maria)

Jokainen yksin jääminen tarkoittaa lapselle hylätyksi tulemistä. Sanotaan niinkin, että jokainen hylkäämiskokemus on lapselle pieni itsetunnon vararikko: en ollut tärkeä enkä arvokas, koska minut voitiin jättää. (Keltinkangas-Järvinen 1994, 140.) Marialla on useita hylkäämiskokemuksia.

Silloin kun minun äiti kuoli, meidät istutettiin siskon kanssa autoon, oltiin siellä ja käytiin ajelemassa ja etittiin kiihkeästi jotakin, mutta ei löyetty... Ja nyt tiedän että äitiä etittiin sillon. Ja äiti löytyki sitten tuol... tai poliisit löysi sen kuolleena. (Marja)

Marialle seipitettiin 15-vuotiaaksi tarinaa siitä, että äiti oli kuollut keuhkotautiin. Seuraava kokemus hylkäyksestä ja arvottomuudesta tapahtui kaukaisen sukulaisen luona, jossa kasvatti-isä kielsi Marian olevan hänen tyttärensä, edes kasvattilapsensa. Identiteetin kieltäminen on jättänyt Mariaan syvät jäljet, hän ei tiedä miksi poistui paikalta pienenä itkien. Jälleen kukaan ei kertonut, mitä tapahtuu ja miksi.

Se tuli aika varhaisessa vaiheessa esiin, että mua niinko vähäteltiin ja torjuttiin lapsena kun minun isästä ei ollut tietoa, ja oikeastaan minut kiellettiin kerran.

Oltiin minun siskopuoleni mummon hautajaisissa, ja jotkut vieraat ihmiset, jotka ei tienneet ketä me oltiin, tulivat ja sanoivat siskoani katsoen, että onpa isänsä näköinen, ja kysyivät että kuka tämä toinen tyttö on joka tässä vierellä, ja minun kasvatti-isä sano että se on sen kaveri... Ennen mä en ymmärtänyt mistä tässä oli silloin kysymys, mutta tiesin kuitenkin sen että tämä ei mene oikein... Ja menin sen jälkeen itkien jonnekin, koska tuli paha mieli, en tiä minkä takia... (Maria)

5.2 "Vasta aikuisena selvisi ettei äiti ollutkaan hylännyt minua."

Kiintymyssuhteessa lapsi käyttää psyykkisessä työssään mielikuvia, ja rakentamansa mielikuvien avulla hän selviää erosta. Esimerkiksi tarhaan vientitilanteessa lapsen kiukuttelu katkeaa, kun äiti katoaa näköpiiristä, hän käyttäytyy hyvin tarhassa ja aloittaa jälleen kiukuttelun äidin tullessa häntä hakemaan. Tämä osoittaa samalla, että lapsen kiintymyssuhde äitiin on muodostunut. Mielikuvan syntyminen edellyttää, että kiinteä yhteys lapsen ja äidin välillä kestää vähintään toisen ikävuoden alkuun. (Keltinkangas-Järvinen 1994, 138-141.) Voidaan vain arvioida, millaisia hylkäämisen tunteita lapsi kokee, kun hänellä ei ole ollut vauvaiässä kiinteää äitisuhdetta, kuten Marialla joka vietti syntymän jälkeen vuoden lastenkodissa. Toisuvasta hylkäämisen ajatuksesta kertoo myös hänen kuvailunsa, kun kasvattivanhemmat käyttivät häntä lastenkodissa.

...että onko siinä ollu sitte kasvattivanhempieni ajatus että Maria meniski johonki lastenkotiin... Kaksi kertaa siellä kävin, näin muistan... Kasvattivanhemmat oli vanhoja kun minut niille neljä-vuotiaana otettiin, kuuskymppisiä. Olisiko ne halunneet toisen meistä laitokseen, siis minut taas hylätä sanoisin, jos eivät jaksaneet... Olen ymmärtänyt että meidät otettiin alunperinki, että suvun julkisivu säilyis. (Maria)

Marian vaikea lapsuus on koostunut useista salatuista seikoista, joita hän työstää edelleen. Vasta kasvatti-isän hautajaisissa 24-vuotiaalle Marialle selvisi että hänen oma äitinsä ei ollutkaan hylännyt häntä lapsena, vaan kasvatti-isä oli pakottanut Marian äidin antamaan Marian lastenkotiin, koska äiti ei ollut kasvatti-isän mielestä kelvollinen huolehtimaan Mariasta. Marian oli kuitenkin annettu olla tällaisessa virheellisessä luulossa koko lapsuusiän.

Luulin aina, että äiti on hylännyt minut ja mietin että miksi se oli sen tehnyt. Ja sitten kuulen hautajaisissa että ei veikkonen. Äitis itki sinun perään. (Maria)

Viimeinen hylkääminen tapahtui Marian ollessa vasta 16 -vuotias kun Maria alkoi nousta vanhan kasvatti-isänsä periaatteita vastaan.

Siinä vaiheessako kuustoista-vuotiaana kävin tätä tietoa vastaan, niin sen jälkeen joutui lähteen kotoa pois. Kotoa lähtö oli semmonen, että lyötiin ovi kiinni, jonka jälkeen sieltä ei saanu mitään hakeakaan. Eikä kysytty perään, että mistä olen saanut majapaikan. Siitä asti olen ollut omillani. (Maria)

6. VASTUUNKANTAJAKSI VARHAIN

6.1 "Ja tein vauvalle 5-vuotiaana pelastussuunnitelman."

Sinänsä myönteisilläkin ulottuvuuksilla kuten sillä, että lapsen luotetaan on sudenkuoppansa, kun puhutaan lapsesta joka saa vastuuta liian varhain. Lazarus (1979, 181) toteaa, että kun ihminen saa käyttäytymisensä palkkioksi jotain haluamaansa, rahaa, kiitosta tai vastaavaa, kasvaa taipumus tehdä uudelleen samaa, joka alunperin johti palkkion saamiseen. Kun Martta sai vanhemmiltaan toistuvasti kiitosta tehdessään aikuiselle kuuluvia töitä, se ruokki varhaisen vastuunkantajan roolia.

Siitä varotettiin ratiassa... että se saattaa, räjähtää... ja koska minua monesti jätettiin... kolme vuotta nuoremman... veljen kans, ja sitte sen vauvan.... Ei ne varmaan pitkiä aikoja ollut... Ja mie viis-vuotias ja mie... tein semmosen suunnitelman että, jos se kamina vaikka räjähtää niin, mie muistaakseni siirrätin sen vauvan sängynki... ettei se vain ole sen kaminan lähellä. Ja... että miten sitten mennään, että ensin puotan Jyrkin ulos ikkunasta, ja se vauva on mulla jo, että mie saan sen vilttiin, ja mie pystyn itte hyppäämään ikkunasta, vauva kainalossa. Että näin mie kuvittelin ja mulla oli se pelastussuunnitelmana ja reitti selvänä. Sen mie menin sanomaan sitte kotona... Mie sain sitte hirveän semmosen fiksun lapsen maineen ja siitähän se... että mulle annettiin ja mie sitte otin sen... Eikä sitä edes sillon katottukaan kummana pietty että mie pyörällä polin kolme kilometriä seisaaltaan aikuisten pyörällä ja kaupassa kävin ja pankkiautolla kans... soli se viiskymmentä markkaa joka annettiin pankkikirjaa vastaan... ja mie sain itte kirjottaa siihen tikkukirjaimilla, että Martta. Ja olin tietysti kauhean ylpeä ittestäni. (Martta)

Martta joutui jo pienestä nähdäkseni viisaan lapsen vangiksi. Siitä oli sekä myönteisiä että kielteisiä seuraamuksia. Vanhempien suuri luottamus ja erityisesti äidin turvautuminen Marttaan vei Martalta huolettoman lapsuuden. Toisaalta Martan neuvokkuus ja useat onnistumisen kokemukset jo varhain saattoivat toimia itse-tunnon vahvistajina ja sitä kautta nousta paikoin äärimmäisen vaikeista olosuhteista selviämisen selittäviksi tekijöiksi. Lazarus puhuu myös vahvistumisoppimisen kautta tapahtuvasta sosiaalistumisesta. Tämän periaatteen mukaan ihminen oppii kaiken sen, jonka välittömänä seurauksena on jännityksen helpottuminen tai tyydytyksen saaminen. Teorian taustalta löytyy jännityksenhelpottamisperiaatteen omaksuneet teoriat. Perusperiaate on yksinkertainen: kaikki käyttäytyminen voidaan ymmärtää pyrkimyksenä helpottaa jännitystä. (Lazarus 1979, 84, 181.) Päihdeperheessä on paljon jännitystä. Lapsi koettaa selvitä ikävästä tunteesta pyrki-

mällä minimoimaan jännityksen aiheuttajan. Pertille jännityksen helpottuminen merkitsi kotona päivystämistä. Martta taas oli oppinut ajattelemaan koettuaan pitkään pelkoa koko perheen hengen puolesta, että vain kotoa lähteminen, jota äiti väkivaltaisen illan jälkeen esitti, toisi helpotuksen.

Ja vaikka se tuntu katkeralta ko saatto jäähä juoksutki välliin ko piti päivystää kotona iltaa... mutta oli se helpompaa ko ainaki tiesi ettei pääse sattummaan pahhaa mittään. Niinko parempi olo... Joskusko kokkeilin että tiän että äijä kotona päisään ja mie vaan reeneissä tai hallila, niin se kävi niin hermon päälle ettei tullu mitään... Piti lähtä kottiin kattoon... (Pertti)

Mie muistan semmosen oikein hirveän tilanteen jälkeen... äiti oli varmaan oikein piesty, mie oon ollu 15-vuotias, ja äiti sano että nyt ei enää tartte kestää tätä, ja mie olin tosi onnellinen... ja nyt lähetään kaikki, ja pakkasin kaikki matkalaukkuihin... ja mulla oli valtavan rauhallinen, seesteinen olo. (Martta)

Martan vastuu ulottui toistuvasti myös vanhempien neuvonantajan rooliin. Hän yritti vakuuttaa äitiä jättämään isä, koska näki että vain siten kaikkien elämä helpotuisi.

Mie tosiaan uskoin että nyt tämä loppuu. Ko se tuli ja näki, että kaikki pakattuna, se alko itkemään aivanko pikkulapsi, se konttasi ja ryömi ja rukkoili, että älkää jättäkö häntä. Ja mie hoin äitille, kattoin sitä silmiin, että älä usko tuota. Niin äiti tietenki uskoi... Mie sanoin sille, että tämä on tässä mutta heti mie sitten lähen ko mie olen aikuinen, mie muutan pois. Se oli semmonen hirveän selvä hetki siinä 15-vuotian maailmassa. Tajusin ettei se äiti lähe koskaan niin kauanko lapset oli siinä.. (Martta)

Vaikka ihminen omaksuukin paljon sosiaalisesta kasvuympäristöstään, ja erityisesti varhaislapsuudessa vetää itseensä moraalikäsitteensä jokseenkin passiivisesti vanhemmiltaan ja muilta aikuisilta auktoriteeteilta, ihminen on myös arvosteleva organismi, joka siivilöi ja valikoi samastumismallinsa ja ne ominaisuudet, joita se haluaa omaksua itselleen. Noin kahdeksan ikävuoden tienoilla alkavat moraalikäsitteiden muokkautua yhä psykologisemmiksi. Tällainen sosiaalistumisprosessin muutos siirtää painopistettä käsitteelliseen ajatteluun, jossa ihminen ei enää ota passiivisesti vastaan mitä kulttuuri eteen asettaa, vaan hänellä on entistä ajattelevampana ja arvostelevampana yksilönä paremmat edellytykset poimia ne asiat, joihin kannattaa samastua tai jotka kannattaa hylätä. (Lazarus 1979, 186-188.) Martalle ne olivat kirkkaana mielessä jo pienenä.

Aika varhain lapsena ymmärsin että minun isä on semmonen, niin se ei ole minun syy. Ja ajattelin jo 16-vuotiaana ku olen alkanu seurusteleen, että minun mies ei saa juua, ei polttaa, ei olla väkivaltanen eikä mustasukkanen, kuten isä on ollu. Ja kun kotona oli ennalta arvaamattomuus... niin perusturva, ja pitää olla selvä ero lapsuus ja vanhemmuus... ja ko mie ole koskaan voinu lapsena puhua huonoja asioita kotona... niin pittää voija kertoa ne huonotki asiat... ja niiden oikeilla nimillä. (Martta)

Martalle sysättiin yhä vastuullisempia tehtäviä, hän oli perheen aivot, neuvonantaja ja pelastaja. Viimein hänen olisi pitänyt johtaa viisitoista-vuotiaana perheen terapi-
aistuntoja.

Mutta sitä mie en käsittänyt, että äiti siirtää mulle vastuuta, mie luulin että se kuuluu mulle, siitä mulle tuli ihan normaalia... Äitille tuli joskus 70-luvulla semmonen terapeuttinen ajatus, että meän pitäs kokoontua... Ja mejän ois pitänyt, niinko minun erityisesti, alkaa puhumaan isälle siitä ettei se sais niinko juua ja ettei se sais luulla äitistä tämmösiä... Äiti oli siellä töissä oppinu tämmösen mallin... ja minun ois pitäny olla se terapeutti, mie olin oikeasti sen istunnon johtaja... jossa mie yritin sitte puhua asiasta, mitä meillä oikeasti tapahtuu. Niinko sehän otti muutamat nokkiinsa... ei siinä saanu sitte oikeista asioista, ko muutaman kerran koitin niin sehän loppu siihen. (Martta)

7. VÄKIVALLAN KASVOT

Väkivallalla on monet kasvot. Väkivalta voi olla niin fyysistä, henkistä kuin seksuaalista, jopa niitä kaikkia samanaikaisesti.

Se juominen ei ollu muutako viikonloppuisin... ja vain isä käytti päihteitä... se joi ja sitten se lähti pois kotoa johonkin...se eli semmosta poikamieselämää vaikka soli ukkomies, ja sitte se tuli sieltä, ja sitte se syytti äitiä huoraksi. Ko hän itte oli todennäköisesti ollu jossaki... Ja väkivalta oli niinko lapsiin kohdistuvaa...tai äitiin soli aina, ja se uhkailu, ja sitte soli sitä väkivaltaa. (Martta)

Se oli semmosta että mejän pääle sei käyny, äitiä se aina uhkas mutta se jäi vissiinpä siihen, ja miehiä se pieksi verille.(Pertti)

Väkivalta oli sitä henkistä laatua, jatkuvasti lastenkodilla uhkailua. (Maria)

7.1 "Ei isä sitä tarkottanu."

5-vuotiaana muistan sen, ko... se on liittynyt varmaan se, etten ole varmaan ollu tarpeeksi nopea, tai jotaki tämmöstä - se hermostu...se oli, minun käsityksen mukaan se oli varmaan krapulassa... me oltiin siivoamassa sen kans pihkaa siinä... se oli äkkipikainen, arvaamaton varsinki krapulassa ja humalassa tietenki... äiti, kun mulla sitten kävi kipeää, puhisti haavan... ja äiti sano ettei isä sitä tarkottanu. (Martta)

Myös henkisen väkivallan vaikutus voi olla merkittävä. Väkivallan tai hylkäämisen uhka leijuu jatkuvasti kodin yllä. Holmberg (2003, 16) toteaa, että päihdeperheen lapsi on usein kokenut tai nähnyt perheväkivaltaa, jolloin sekä väkivallan kohteena oleminen että sen sivusta seuraaminen traumatisoivat lasta yhtä paljon. Väkivallaan liittyy aina pelkoa. Pelko esiintyy myös Pertin kertomuksessa. Hän ei muista isän käyttäneen väkivaltaa omaa perhettä kohtaan, mutta väkivallan pelko oli usein kotona läsnä. Martan kotona kärsittiin sekä väkivallasta että sillä uhkailusta.

Se piti niinko otteessa. Soli niitten ainasta riitelyä ko äijä joi ja sillon se uhkas äitiä, ajo sen kamarin nurkkaan ja nyrkit pystyssä huusi. Sillon menin välliin ja se usko minua sanasta. Mutta se ko piti tietää minä iltana se juo ja millon tulee kotia, että

tiän olla kotona ja varmistaa että se ei käy äitin päälle... Se tuntu sillon että sois mun syy, jos jottain pääsis tapahtuun, jossen ois kotona sillon. (Pertti)

Se puukko oli hirveen usein esillä...sillä hakattiin seinää, se oli semmonen pelottelu, mulla on muistikuva että äiti olis seisonu siinä etteisessä, ja se niinko äitin pään viereen löi sillä puukolla, mie aattelen oikeasti, että se ei niinko koskaan ajatellu että hän tappaa jonku... (Martta)

Lapsen kärsimystä lisää usein se, että hän ei ryyppyjuhlien tappeluja kuullessaan uskalla nukahtaa ennen kuin kaikki ovat sammuneet tai lähteneet, vaan valvoo hiljaa pelätessään oman tai muiden perheenjäsenten puolesta. (Holmberg 2003, 16-17.)

Kuuntelin monena yönä juomalasi korvalla seinän takaa, ko äijä tappeli ryyppykaverin kans. Joku huusi että nysse tappaa. Verissä päin lensivät kerranki pihalle. Aina pelkäsin enemmän muitten puolesta, äijä ko oli iso ja riski. (Pertti)

Lapsuudesta muistan sellaistaikin... kodin ilmapiiri oli... uhka leijui... Kuultiin siskon kanssa sellaista että olkaa kiitollisia, että me ollaan otettu teijät... Kasvatti-isä oli, se oli sillä lailla paha niin että uhkas oikein... se piti vallassa koko ajan, tietyssä otteessa. Se sano että jos ette oo kunnolla, koskien mua ja mun siskoa, jos ette oo kunnolla, jou-utte lastenkotiin. Se uhkas sillä. (Maria)

Pertti koki uhkaavan tilanteen, jossa uimataidoton äiti uhkasi jokeen hyppäämisellä ja isä kirveellä niin järkyttävänä, että muisti on pyyhkinyt osan tarinasta. Ja vaikka lapsi asetetaan mahdollottoman eteen, hän jaksaa selitellä syitä, tässä löytyy äidille ymmärrystä. Marttakin löytää selitystä äidin heikkouteen olla ottamatta eroa tai edes hakea apua.

Ne souvit tuola kairasa ja äijä oli siinä humaltunut ja mitä lie uhannu taas äitiä... Mieko kuulin sen muistelen että hain naapurista venneen ko se mekastus oli semmosta... äitiko ei osannu kunnola uija. Se vain jääny elävästi mieleen ko olin siinä kymmenen vanha niinko souvin lähemmäs niin... äiti jo hyppäämässä laijalta... että hakea hänet pois... No hae hänet siitäko äijä virnuilee kirves käessä että uskallakko tulla... Mie en ees muista miten se sitten selvis mutta son jotenki jääny mieleen, tylynä... Myöhemmin vaan miettinyt miten se äiti minut tuommosseen välikätteen, nähihän tuo että se kirveen kans, mutta vaan että tulla, hän muuten hyppää... no se varmaan jonku siinä paniikin sai. (Pertti)

Se isän väkivalta, se löi minua tai meitä lapsia tai uhkaili; ne oli yhtä pelottavia.... ja mie muistan että se oli pienoiskivääri ja me lähettiin pakkoon, ko se uhkailu alko

menneen niin pahaksi, ko se aiko, että hän ampuu, ja me lähettiin, niin se tosiaan ampu meän perrään, ja me juostiin tien yli naapuriin... ja se riehu kirveen kanssa pihalla ja heilu ja huusi, eikä sitä kukaan soittanut poliisille... Se ois ollu siihen aikaan ja äitille hirveä häpeä että tulis poliisit puuttuis...se, äitille oli aina pääasia että se liitto pyssyy ehjänä... se sano monesti että hän tässä lasten vuoksi on, ja mie niinko uskoin... mutta äidillä ei ollut voimavaroja... niin se täytyy aatella. (Martta)

7.2 "Lohutusta oli tasan sen verran että olla hiljaa etteivät suutu."

Lohdun tarve ja kaipaus sekä sen puute toistuvat kaikissa kertomuksissa. Lapset ovat Taiton (2002, 22) mukaan ehkä tottuneetkin siihen, että muut esittävät heille toiveita. Pertti ei osannut kaivata lohdutusta, koska hän oli se joka osasi lohduttaa, jopa omaa äitiään.

Minua ei juurikaan ole lohdutettu vaan pistetty olohuoneeseen istumaan ja sanottu, että kyllä se siitä paranee. (Maria)

Ei tullu ees mieleen että jonku pitäis minuaki lohutella. Tuntu ko että se kuuluu mulle se vahvempana olo, kun vanhemmat oli niin heikkoja. Ei tullu mieleenkään että niinko niiltä oottais jotaki lohtua. Mutta toisaalta ois ollu mukava joskus ko ois muistanu etton ollu jonku sylissä. En kyllä muista vaikka kuinka muistelen niin ei sitä oo... (Pertti)

Ja ko menin äitin tykö apua saamaan...se puhisti sen korvantauksen johon oli tullu reikä ja verta tuli... niin... se oli kyvytön, vaikka, mie ymmärrän, lohuttamaan, se aina peitti... (Martta)

Martta pyrkii ymmärtämään juomista enemmän isän väkivallan taustalla olevia syitä. Hän ei esimerkiksi ole ollut tarpeeksi taitava, samalla tavoin kuin Taitto (2002, 19) toteaa lapsen voivan ajatella, ettei hän ole ollut riittävän kiltti, koska vanhempi juo.

Maria joutui alle kuuden vuoden ikäisenä seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi yöpyessään kasvattivanhempiansa tuttavaperheessä, joka oli samalla Marian tukiperhe ja jossa Maria koki olevansa turvassa nukkuen sisarensa kanssa siskonpetissä. Illan aikana aikuiset käyttivät päihteitä ja yöllä ventovieras mies lähenteli nukkuvaa tyttöä. Marian joutuminen hyväksikäytön uhriksi on ollut raskasta, sillä tukiperheen yritys salata asia Marian kasvattivanhemmilla aiheutti Marialle monin verroin kärsimystä.

Siellä oli aikuisia ihmisiä ja tää tukiperhe otti viinaa ja heän mukana joku mies, ja sitte olin nukkumassa, alle kuus-vuotias olin silloin, ja heräsin siihen että tämä aikuinen ulkopuolinen mies, mulle tuntematon oli siellä, makasi sängyllä vieressäni ja kopeloi.. Jostain syystä vaikka olin hiljanen ja ujo lapsi, niin aloin tiettenki paniikissa itkeen, ja tää tukiperhe tuli siihen sitte ja heitti tämän miehen ulos. Mutta lohutusta oli tasan sen verran että siinä sitte sanottiin, että älä kerro kasvattivanhemmille, että näin on täällä tapahtunu, että olet vain hiljaa. Eli koin tässä semmosen... koin jo silloinkin... ihmetystä. (Maria)

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on sukupuolistunutta väkivaltaa. Se on jakautunut sukupuolen mukaan eli sukupuolittunutta: suurin osa tutkimusten ja viranomaisten tietoon tulleista hyväksikäytetyistä lapsista on tyttöjä ja valtaosa hyväksikäyttäjistä miehiä. Termi käsittämätön hyväksikäytön yhteydessä merkitsee yksinäisyyttä, sillä koetulle ei ole jakajaa. (Laitinen 2004, 19, 126.) Maria kantoi kokeemaansa kaikilta salassa aikuisuuteen asti, koska tilanne oli ollut niin epätodellinen ja hämmentävä.

Ei sitä oikein osannu koskaan kelleen selittää, kun ei tiennyt mitä oli edes tapahtunu. Joskus jopa epäilin, olisko se ollut unta, mutta ei se... Jälkeen käsin oon tajunnu sitten että sehän on ollu väärin. (Maria)

8. SELVIYTYMINEN

Käsitteellä "coping" on totuttu kuvaamaan selviämistä yleensä. Se ei Itäpuiston mielestä kuitenkaan yksin riitä, sillä läheisten käyttäytyminen sisältää muutakin kuin tilanteeseen sopeutumista. Yhtäällä esiintyy kriisinomaista tapahtumista selviytymistä ja toisaalta on niin sanottuja selviytyjätyyppejä, joilla on tiettyjä persoonallisuuspiirteitä ja kykyjä. (Itäpuisto 2001, 126-128.) Heiskanen (1996, 15) puolestaan väittää, että kukaan ei selviydy yksin. Myös Ayalon (1995, 15) toteaa selviytymisen edellyttävän, että ihmiset ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja heillä on sosiaalinen tukiverkosto. Heiskasen haastattelemissa naisista 39 prosenttia oli sitä mieltä, että heidän oli pakko selvitä yksin kriisistä. Näen tässä samankaltaisuutta lapsen ajatusmaailman kanssa. Martta piti itsestäänselvyytenä sitä, että hänen on tarvittaessa pelastettava sisaruksensa mahdolliselta tulipalolta, ja kehitti jo 5 -vuotiaana suunnitelman kaminan räjähdysten varalta. Selviytyjä-tytön ja selviytyjä-naisen välillä onkin nähtävissä vastaavuutta. Edelleen Heiskasen haastattelemissa naisista kolmannes (31%) näki selviytymisensä perusteena visioinnin eteenpäin ja aktiivin uskon selviytymiseen. (Heiskanen 1996, 70.) Myös Martan selviytymiskertomuksessa korostuvat tulevaisuutta koskevat visiot ja haaveet. Väitän, että tyttöjen kokemuksia voi verrata naisten vastaaviin kertomuksiin siinä tapauksessa, kun lapsi on ottanut selkeän vanhemman roolin ja vastuun. Heiskasen haastattelemissa naisista yli kolmannes (35 %) totesi, että oli pakko selvitä, koska oli vahva ja vastuussa muista ja yli viidennes (24 %) siksi, että oli vastuussa lapsista tai (23 %) koska ei ollut muita vaihtoehtoja. (Heiskanen 1996, 71.) Martta ajatteli lapsena kuten Heiskasen tutkimuksen naiset.

Mutta sitä mie en käsittänyt, että äiti siirtää mulle vastuuta, mie luulin että se kuuluu mulle... siitä mulle tuli ihan normaalia. (Martta)

Itäpuiston tutkimusten johtopäätös on, että osalla vanhempiensa alkoholinkäytöstä kärsineillä lapsilla on tiettyjä yksilöllisiä ominaisuuksia, esimerkiksi ns. haavoittumattomuus, jota olisi kymmenisen prosenttia tämän ryhmän lapsista. Itäpuisto haloo selviytymisen käsitettä vielä abstraktimmalle tasolle löytäen siitä kolme ulottuvuutta, ensinnäkin asenteen (päätös selviytyä), toiseksi sosiaalisen aspektin eli suhteen toisiin ihmisiin ja kolmanneksi prosessin, jonkinlaisen jatkuvan positiivisen muutostilan. (Itäpuisto 2001, 126-128.) Furman kritisoi 1900-luvun kehityspsykologista kirjallisuutta, josta voi nousta sellainen käsitys, että lapsella tulisi olla ihan teellinen äiti, isä joka on läsnä ja lisäksi ainakin yksi sisarus kehittyäkseen henkisesti terveeksi yksilöksi (Furman 1997, 21-23.) Myös Itäpuiston (2001, 130) näke-

mys korostaa sitä, että ihmisen elämä ei rajoitu vain perheensä sisälle, vaan ihminen näyttää etsivän korjaavia kokemuksia ja positiivisia malleja aktiivisesti kodin ulkopuolelta.

Furman lukee selviytymistä tukeviksi tekijöitä ihmiset, luonnon, mielikuvituksen sekä kirjoittamisen ja lukemisen. (1997, 21-37.) Myös Heiskanen on vakuuttunut mielikuvituksen, luovuuden ja fantasioiden merkityksestä selviytymiselle. (1995, 195.) Mielikuvitus liitetään usein haaveisiin ja haaveiluun. Martta kertoo vilkkaasta mielikuvituksesta, johon pakeni. Martan vanhemmat ovat aina pitäneet tytärtään viisaana osuen oikeaan, sillä jokaisessa ihmisessä asuu viisas sisäinen lapsi, joka on aina oikeassa. Kaikki mitä se rekisteröi on totta. Ihminen ei vain osaa aina olla tarpeeksi herkkä ottamaan vastaan sisäisen lapsen viisautta, koska ihminen kuuntelee mieluummin järkeään. (Hellsten 2001, 106-109.)

Urheilin paljon, ja luinki paljon, soli vähä outua muista ja luin kaiken maailman romaanit vintissä vähäkö muilta salassa, Viisikkosarjat ja näin... monneen kertaan. Oikeestaan son parasta lapsuuesa mitä muistan ja se luonto joko sain hyät numerot aina, sitä sitte opettajalta kehuja sain... (Pertti)

Lapsena jo oli se mielikuvitusmaailma, tykkäsin siitä. Mie en tykänny niillä leluilla leikkiä, vaan oman pään sisäisillä asioilla, kuvittelin asioita ja haaveilin asioista ja olin paljon ulkona, mettissä mie tykkäsin olla... (Martta)

Heiskanen näkee naisen tärkeimmiksi voimanlähteiksi tukiverkoston, ystävät ja läheiset sekä itseluottamuksen ja itsekunnioituksen, "itsen kunnioitus on tietynlaisesta jämähyyttä, itsen puolelle asettumista". Heiskanen mainitsee ystävien, läheisten, suvun ja tuttavien tulleen esiin monissa hänen tutkimissaan kertomuksissa. (Heiskanen 1995, 190; ks. myös Auvinen 1996, 73.) Pohdin, voidaanko olettaa että edellä mainittu naisen selviämisen keinovalikoima olisi käytössä jo naisen lapsuudessa toimien selittävänä tekijänä lapsuuden kokemuksista selviämiselle. Näen, että lapsen lähiympäristö ja siinä olevien läheisten ihmisten malli on yksi lasta tukeva ulottuvuus. Itäpuisto toteaa omiin tutkimuksiinsa viitaten, että jos lapsen oma vanhempi puuttuu, on muiden läheisten ihmisten malli silloin tarpeen. Tällaiset isä- tai äitimallit ovat tärkeitä muun muassa aikuistuvilla nuorilla. (Itäpuisto 2001,137.)

Tukiverkko selittänee yhtenä tekijänä lapsen selviytymistä, käsite jota ei edes tunnettu kertojien ollessa lapsia. Ayalon tulkitsee selviytymisen jopa edellyttävän, että ihmiset ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja että heillä on sosiaalinen tukiverkosto, joka toimii ihmisen vastoinkäymisiltä suojaavana puskurina. (Ayalon 1995, 15.)

Marian pelastukseksi tuntuu löytyneen hyvän ystävän perhe, jossa hän sai mallin tavallisesta arjesta ja hyvästä aikuisuudesta.

Oltiin parhaita kavereita sen tytön kanssa, jonka perhe oli tavallinen, isä, äiti, isosisko ja pikkuveli, jota mulla ei ollut... sitten näin nuoren perheen arkea koko lapsuuteni. Vanhemmat olivat nuoria toisin kuin omat kasvattivanhempamme, niillä oli pullantuoksuinen äiti, olivat kovia urheileen... pitkiä hiihtoreissuja tehtiin, syksyllä marjassa ja kesällä uimarannalla ja ne oli jollakin lailla... vaikkeine mitenkään erityisesti huomioinu minua mutta ne oli iloinen aktiivinen ja toimiva perhe ja mie sain olla aina siinä mukana. (Maria)

Tällaiseen verkkoon voi kuulua vaikkapa perheenjäseniä, ystäviä ja koulutovereita. (Ayalon 195, 15.) Keltinkangas-Järvinen arvioi, että sosiaalisuus on pienelle lapselle luonnon parhaita lahjoja. Sosiaaliseen lapseen suhtaudutaan hänen kehityksensä kannalta monessa mielessä optimaalisella tavalla. Ympäristö antaa sosiaaliselle lapselle sellaista palautetta, jota kaikkien lasten tulisi saada: ihastelua, kehumista ja kannustusta. (Keltinkangas-Järvinen 2010, 37.) Martan tukiverkkoon ovat kuuluneet jollakin tasolla myös heikko, päättämätön äiti ja väkivaltainen isä, sillä lapsuudesta muistuu paljon hyviäkin, selviytymistä selittäviä tekijöitä.

Ja että vaikka se oli ristiriitasta, että haukku minua, mutta tavallaan, se aina hoki, että sanoppa sie kun sie oot niin viisas, ja äiti hoki sammaa... ja isä on kattonut mua sillä tavalla ko isän pittää lasta, tyttöä kattoo, se on kattonut mua ihailien, ja se on semmonen myönteinen asia. (Martta)

Ayalon käyttää käsitettä kognitiivinen uudelleenarviointi, jossa niin sanotut selviytymisajatukset kohdistuvat itseluottamuksen vahvistamiseen ja toivon herättämiseen. Hän nimeää neljäksi selviytymisvoimavarojen perustyyppiä henkilökohtaiset, ihmisten väliset, organisatoriset sekä yhteisölliset voimavarat. Henkilökohtaisiin voimavaroihin kuuluvat muun muassa asenteet ja harrasteet, ja ihmisten välisiin ystävien tuki ja sosiaalinen elämä. Ayalon myös luokittelee selviytymisstrategiat ennakoiviin, puskuroiviin ja kriisinhallintastrategioihin. Ayalon myös näkee ilmaisuun perustuvina selviytymistapoina muun muassa vapaan kirjoittamisen, sanattoman viestinnän ja kirjallisuusterapian sisältämän runouden. (1995, 13-14, 35-83.)

Joskus lapsen selviytymiseen riittää yksikin hyvä ja luotettava suhde aikuiseen. Taitto (1998, 76) toteaaakin, että tutkimuksissa korostetaan, että yhdenkin turvallisen ja välittävän aikuisen merkitys lapselle voi olla tärkeä päihdeperheessä, joissa lapsilla on todettu yleensä olevan vähän sosiaalisia kontakteja. Maria, Pertti ja Martta kuuluvat siihen vähemmistöön, jolla oli runsaasti ystäviä ja tuttuja ja he

olivat suosittuja niin koulussa kuin naapurustossa. Arvioin, että haastattelemieni henkilöiden sosiaalisella luonteella on ollut osasyynsä selviämiseen. Tutkimuksissa on myös todettu, että niillä alkoholistiperheen lapsilla, jotka kykenivät solmimaan tärkeitä perheen ulkopuolisia ystävyysuhteita, oli pienempi vaara itse tulla päihdeongelmaisiksi. Tämä on erittäin tärkeä havainto, sillä suuri osa päihdeongelmaisista aikuisista on itse kasvanut alkoholiperheessä. (Ackerman 1992, 29-30.) Ystävät, läheiset, perhe ja suku tulivat esiin myös monissa Heiskasen (1995, 190) selviytymistä koskeneissa tutkimuksissa. Maria koki lapsena turvallisuuden tunteita ollessaan vuorovaikutuksessa liki tuntemattomien naisten, kuten naapurin tai päiväkodin tädin seurassa. Useat hyvistä lapsuuskokemuksista liittyvät tapahtumiin kodin ulkopuolella.

Lapsen mielestä jos kattoo, niin se tunne oli semmonen että meitä, mun siskoa ja mua, kohdeltiin jotenkin erityisesti. Oisko ollu siitä että ollaan jääty orvoiksi. Viikonloppuja saatiin olla päiväkodin johtajan luona yötä, hän pyysi ja me saatiin olla. Ja vaistos lapsena, se oli semmonen suuri kunnianosoitus, oltiin siinä yötä. Muutaman kerran sitten oli, johtaja otti mut jonneki, en tiä oliko lastenkoti vai mikä... sinne mukaan ja koin sen – yksin sain on – sen valtavan hienona, oltiin siellä...
(Maria)

Myös viha voi olla yksi lapsen selviytymiskeino. Hellstenin mukaan viha on myönteinen tunne, sillä opimme sen kautta suojaamaan itseämme ja estämme ihmisiä kävelemästä ylitsemme. Vihaa ei siten tarvitse pelätä ja sen vuoksi olla läpikäymättä lapsuuden vihaa herättäviä tunteita, sillä käväisemällä lapsuudessa ja elämällä lapsuuden tunteet uudelleen, vihankin, ihminen voi vapautua lapsuutensa kokemuksista. (Hellsten 1992, 133-148; ks. myös Sinkkonen ym. 2009, 104.) Pertti muun muassa kertoo vihastaan ja raivostaan ihmisiä kohtaan. Hän oli vihainen nuorukainen. Näen, että Pertin vihassa purkautui tiedostamattomana se kaikki turhauma, joka oli vienyt hänen oikeutensa olla lapsi.

Kerran sanoinki, oisinko ollu jo kuuventoista sillon, että jos et äijä nyt lähe siitä räyhäämästä ruuvaan sinun pään tuohon seinään. Halutti oikeen kerranki tapella...
(Pertti)

Vastuunkantamisen uuvuttavuuden rinnalla on toisaalla vastuunottamisesta saadun onnistumisen kokemukset (Auvinen 1996, 74). Vaikka siis lapsi on joutunut ottamaan vanhemman vastuuta, voivat onnistumisen kokemukset valtaisan ponnistuksen jälkeen toimia nähdäkseni yhtenä selviytymisen sivupolkuna. Näin kävi Martalla.

Ja olin tietysti kauhean ylpeä ittestäniko onnistuin... (Martta)

Keltinkangas-Järvinen (1994, 17) määrittelee itsetunnon olevan se, kuinka paljon hyviä ominaisuuksia ihminen itsessään näkee. Terveeseen itsetuntoon liittyy myös armahtavuus (Sinkkonen ym. 2004, 128). Eräs Martan selviytymistä selittävä tekijä on uskoon tuleminen nuorena, joka antoi turvaa ja opetti armahtavuutta itseä kohtaan. Heiskanen haastattelututkimuksessa tärkeimmät selviytymistä tukevat asiat jakaantuivat kriiseistä selvinneiden vastauksissa seuraavasti: ihmissuhteet, perhe-elämä 43%, seesteisyys 19%, terveys 12 %, työ 11 % sekä usko Jumalaan 10 %. (Heiskanen 1996,46.) Usko voi lievittää ihmisen hätää ja kärsimystä. Usko käsittää armon ja siellä on parantava Jumala. Olennaista on, että usko panee etsimään hyvää. (Lorenzon 1991, 181.)

Tuli semmosen rauha, ja että mie saan Jumalan turvallisissa käsissä käsitellä ja itkeä ja tapella näinä asioita, ko nousi aina lapsuudesta jotakin, jotka olin luullu että oon unohtanu, ja sitä kauttahan mie sain ystäviä - koin sen turvallisiksi asiaksi. (Martta)

Suuri osa päihdeperheessä kasvaneista selviää hyvään aikuisuuteen. Itäpuisto (2008, 131) näkee, että tietyillä elämänalueilla vanhemmuudessa ja työelämässä päihdeongelmaisten vanhempien kanssa kasvaneet voivat jopa pärjätä muita ihmisiä paremmin. Itäpuisto näkee heitä muun muassa hoivatöissä ja vaativissa ihmissuhdeammateissa. Kokemukset ovat myös opettaneet sekä muiden huomioon ottamista että lapsen näkökulman merkitystä. (Itäpuisto 2008, 131.) On olemassa tiettyjä suojaavia tekijöitä, kuten arjen säännöllisyys päivärituaaleineen, hyvä itsetunto, kyky käsitellä vaikeuksia ja pyytää apua sekä positiivinen asenne elämään. (Lausanne 2004.) Loppujen lopuksi monet tekijät puhuvat lapsen selviämisen puolesta. Otaksuisin, että päihdeperheen lapsi on saanut muita enemmän elämässä selviämisen eväitä ja hänellä on muihin nähden pitkä elämän harjoittelujakso takanaan. Myös Itäpuisto arvelee pärjäämisen yhdeksi selitykseksi sen, että vaikeissa oloissa eläminen on kehittänyt enemmän erilaisia elämässä hyödyllisiä selviytymiskeinoja. (Itäpuisto 2008, 131.)

Maria, Pertti ja Martta määrittelivät lopuksi, mikä on heidän mielestään hyvää aikuisuutta. He tekivät sen omien kokemustensa ja elämänsä kautta, peilaten sitä, mitä omasta lapsuudesta puuttui, sekä erityisesti omien lastensa hyvinvoinnin, toisin sanoen vanhemmuuden kautta.

Lapset on saatu maailmalle ja kunnon töihin, ei ole paljo rikkautta mutta niillä näyttää olevan rakkautta, niin ja lasten eijoo tarvinnu meillä koskaan pelätä... ja että sen verran on lankkua sahattu etton pöyvässä leivässä pysytty. (Pertti)

Olen selviytynyt aika hyvin. Huonomminkin voisi olla näiden jälkeen... jos ei olis näitä ihmisiä ympärillä, lapsia, lapsenlapsia, ystäviä... ammattia. Läheiset antaa voimia kun tulee mietittyä niitä lapsena koettuja... että miten sie oot voinu selvitä... Ja mie itekki aattelen, että niin, tässäpä sitä vain... ja sellanen tunne että lasten ei ole tarvinnu kestää sitä mitä itse on joutunut... jos on minusta kiinni. (Maria)

Kun kotona oli ennalta arvaamattomuus, niin sitä taustaa vastaan, että omassa perheessä on ollut perusturva, ja selvä ero lapsuus ja vanhemmuus, niillä pitää olla lapsuus... ja pitkä parisuhde ja täyspäinen mies... ko mie olen aina hakenu sitä turvaa. Ja että oon pystynyt tekkeen töitä, ja ystäviä on... Mullahan on hyvä aikuisuus silloin. (Martta)

Furman (1997, 23) toteaa lohduttavasti, ettei ihmisen elämää ole rakennettu yhden kortin varaan, joten myös orvoiksi jääneistä lapsista kasvaa normaaleja ihmisiä. Loppujen lopuksi ihmisen asennoitumisesta vaikeuksiin ja elämään yleensä voi nähdäkseni joskus jopa arvioida, miten hän selviää vaikeuksista. Maria kokee lapsuuden hyvien aikuissuhteiden sekä oman päättäväisyytensä olleen ratkaisevia selviämistekijöitä. Kaikilla haastateltavillani oli positiivinen elämänasenne, johon liittyi huumoria ja iloa.

Mie aina lapsena niinko päätin, että tästä mennään eteenpäin ja tuosta... (Maria)

Ihmisen lapsuus on pitkä ja sivistyskansan jäsenen lapsuus sitäkin pitempi. Pitkä lapsuus tekee ihmisestä teknillisen ja henkisen taiturin, mutta se jättää häneen myös loppuiäksi emotionaalisen kypsymättömyyden pohjasakan. (Erikson 1982, 10.)

9. POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni pääkysymys oli selvittää, voiko vaikean lapsuuden kokenut selviytyä hyvään aikuisuuteen. Toinen kysymys johon hain vastausta oli pyrkiä selvittämään, millaisilla keinoilla vaikeista olosuhteista selvitään. Kolmanneksi pyrin löytämään kertomuksista niitä selviytymistä tukevia yhteisiä tekijöitä, jotka tunnistamalla ja joiden avulla sosionomi olisi valmiimpi auttamaan vaikean lapsuuden kokeneita esimerkiksi lapsi- ja nuorisotyössä.

Opinnäytetyöprosessia voisi parhaiten kuvata sanalla vuoristorata. Se lähti vauhdilla liikkeelle, nousi innostuksen kukkuloille, mutta tuli välillä toivottomana rytinällä alas, kohotakseen jälleen ylöspäin, hitaasti ja jarrut kitisten, mutta kuitenkin. Ja vaikka seuraavan esteen ylittämistä ei ollut juuri toivoakaan, matkanteossa auttoi sellainen kompassi, jolla näki kaiken aikaa lopussa odottavan päätepysäkin. Jos pitää yrittää laskea, mikä tässä vuoristorataprosessissa vei ajallisesti eniten aikaa, se on eittämättä pohdinnan osuus. Työn pohtimiseen vietettyjä yön hiljaisia tunteja on määrältään mahdotonta yrittääkään laskea. Työ vei mennessään, se kulki koulubussimatkoilla ajatuksissa ja lukuhetkissä, ja kirjastot auttavaisine virkailijoinen tulivat ystäviksi.

Suurena apuna ovat työssäni olleet asiantuntevien ja vilpittömän innostavien ohjaajieni kanssa käydyt keskustelut milloin opettajan huoneessa, käytävän nurkkapöydässä tai ohimennen ruokailujonossa. Vaikka erityisesti alkuvaiheessa palasin ohjauksesta vieläkin sekavammassa tietotulvan tilassa kuin sinne mennessäni ajatellen, että eihän ollut tarkoitus väitöskirjaa kirjoittaa, alkoivat käsitteet ja ohjeistukset tekemään harmaissa aivosoluissa työtään ja siemen itämään. Minulle oli myös tärkeää, että ohjaavat opettajat muistuttivat jo työni varhaisessa vaiheessa tieteellisen viileyden ja objektiivisuuden välttämättömyydestä. Pyrin varjelemaan eettistä herkkyyttäni ja pitämään mielessäni koko noin vuoden kestäneen prosessin ajan objektiivisuuden vaatimukset, vaikka huomasin kiintyneeni aineistooni siten, että viileydestä ei väliin ollut tietoaakaan. Opettajien lempeä jarrutteleminen ja erityisesti jäsentelyyn ja rajaukseen kiinnitetty huomio on ollut merkittävän suurena tekijänä sille, ettei työ pursunnut kovin paljon, toivoakseni, yli laidan. Työn varrella näkyneet kaksi suurempaa jarrua, jotka turhauttivat, olivat tekniikan ongelmat, jotka veivät liikaa aikaa pääasialta, sekä sen tiedostaminen, että kaikkia sitä haettua ja haluttua lähdekirjallisuutta ei lopulta joko saanut käsiinsä tai jaksanut läpikäydä. Liian monta arvokasta teosta jäi avaamattomana kirjastoon palautettavaksi.

Kooten opinnäytetyöni tutkimustulokset. Lapsuudesta on mahdollista selvittää hyvään aikuisuuteen, vaikka lapsuus olisi ollut rankkaakin rankempi. Haastateltavien elämäntarinoista sekä kirjallisuudesta voi päätellä, ettei ole aina väliä sillä, onko lapsuudessa ollut sekä isä että äiti, tai löytyykö lapsuuskodista sekä aineellista että henkistä hyvää. Ei tarvita ihannelapsuutta, mutta tarvitaan ainakin yksi luottamuksellinen, hyvä aikuissuhde, josta lapsi voi ammentaa turvaa, saada lohtua ja jossa hänet hyväksytään sellaisena kuin hän on. Lapsena. Luonto, liikunta tai muu itsetuntoa kohottava harrastus sekä mielikuvitus ja haaveilemisen mahdollisuudet nousivat sekä empiirisessä että teoreettisessa aineistossa myös arvokkaiksi selviytymistä tukeviksi ulottuvuuksiksi. Muun muassa Martan selviytymiskertomuksessa korostuvat vahvana tulevaisuutta koskevat visiot ja haaveet. Suuren huomion selviytymisessä sai myös lapsen sosiaalinen ja hyvän itsetunnon omaava persoonallisuus. Myös Maria oli aina tottunut hoitamaan asiansa itsenäisesti ja hyvin, vaikka kiitosta, tukea ja lohdutusta ei juuri tullutkaan, tai ehkä juuri sen vuoksi. Päihdeperheen lapsista myös Pertissä on havaittavissa Itäpuiston mainitsemaa selviytyjäpersoonallisuutta.

Vaikka alkoholin väärin- tai liikkakäyttö perheissä on lisääntynyt kaikkialla länsimaissa, sitä koskeva tieto myös kasvaa. Tiedetään, että on olemassa niin sanottuja suojaavia tekijöitä, kuten hyvä itsetunto, sitä kohottava harrastus ja positiivinen suhtautuminen elämään. Myös sosiaalisilla taidoilla, lapsen sosiaalisuudella sekä sosiaalisella vuorovaikutuksella näyttää olevan lapsuutta eheyttävä vaikutus. Jos pieni lapsi saa kiitosta työnsä tuloksista, vilpittömästi ihailua tai rohkaisevaa hyväksyntää vaikkapa juuri kärsimystä aiheuttaneelta päihdeperheen vanhemmalta tai sitten opettajalta, ohjaajalta tai koulun keittäjältä, kokemus voi kantaa yli vaikeidenkin hetkien ja aikojen. Näenkin lapsen lähiympäristön ja siinä olevien läheisten ihmisten mallien olevan yksi lasta merkittävästi tukeva ulottuvuus. Myös tukiverkko on lapsen selviytymistä tukeva tekijä, käsite jota ei edes tunnettu silloin kun haastattelemani henkilöt olivat lapsia. Tukiverkko on usein sitä suurempi, mitä sosiaalisempi lapsi on. Lapsuudestaan selvinneet Maria ja Martta olivat jo lapsina sosiaalisia. Lisäksi on ilmeistä, että vaikeissa oloissa eläminen kehittää joillakin erilaisia elämässä hyödyllisiä selviytymiskeinoja. Lisäksi on huomattava, että myös päihdeperheen lapsi voi kaikesta huolimatta olla onnellinen, ainakin ajoittain, tai hänestä voi kehittyä onnellinen aikuinen. Kuten Roos (1988) toteaa, onni on nähtävä osana koko ihmisen elämäntilannetta. Martta toteaa lopuksi:

”Mullon ollu tämmönen lapsuus, mutta mie en antaiskaan sitä pois!”

Viitekehyksenä olleesta Eriksonin kehitysteoriasta voin todeta, että suuri ”jokin” -kutsutaan sitä sitten suureksi johdatukseksi, varjelukseksi tai sattumaksi - on ollut

mukana haastattelemieni henkilöiden lapsuudenpoluilla. Vaikka kertomuksista löytyy useita kehitysteoriaa tukevia selityksiä, kuten Martalla kaikessa ristiriitaisuudessaan haukkuva mutta myös ihaileva ympäristö, Pertillä koulumenestyksestä kiitoksia jakeleva opettaja ja Marialla asuntolanpitäjä sekä tärkeäksi muodostunut tavallinen ystävän perhe, jossa lapsi pääsi osalliseksi normaalin perheen arjesta, olisi hiemankin epäedullisemmassa tilanteessa epäonnistumisten ”elämystenvaaka” saattanut kallistua pakkasen puolelle. Jätän lukijan pohdittavaksi, onko orvon ja lapsuudessa usein hylätyn Marian lastenkotiin kenties osunut joku johdonmukaista, laadukasta ja lämmintä hoivaa antanut ”hyvä haltija”, sosiaali- ja terveystalouden ammattilainen, joka on kyennyt rakentamaan lapsen tulevan elämän perusvoimaksi elämää ylläpitävän kyvyn eli toivon.

Oli huojentavaa työn edetessä nähdä toivon laajenevan pilkahduksesta yhä suurempaan säteeseen, kun tiedostin, että selviytymiselle on polku, pieni ja mutkainen, mutta polku joka tapauksessa, selväpiirteinen ja näkyvissä oleva.

Tämä oivallus antaa paljon mahdollisuuksia sosionomin työssä. Ehkä suurin opetus ja anti itselleni ja toivon mukaan monille muillekin sosiaalialalla on mielestäni sen tiedostaminen, että työssä riittää aluksi se, että työntekijällä on herkät ja ”suuret” silmät, korvat ja sydän. Se voi kantaa tässä työssä lopulta hyvin pitkälle. Mutta yhteiskunnalla olisi paljon tehtävää lasten lisääntyvän pahoinvoinnin vähentämiseksi. Työharjoittelupaikoissani tekemiini havaintoihin perustuen pidän välttämättömänä, että lasten ja nuorten psykiatriseen hoitoon suunnattaisiin entistä enemmän resursseja. Tällä kentällä sosionomien auttavia käsiä ja kuulevia korvia kaivattaisiin lisää.

Summaten itselleni saatua saldoa, sain huomattavan määrän materiaalia ja eväitä tulevaan ammattiini opinnäytettä tehdessäni. Saldoksi jäi suuri lista muistiin painuneita selviytymiskirjoja, niiden tekijöitä sekä muuta kirjallisuutta, jota uudessa ammatissani voin tulevaisuudessa pitää omana lähdekirjallisuutena ja työn tukena.

LÄHTEET

Ackerman, Robert J. 1983. Lapsuus lasin varjossa. Lapsi alkoholiperheessä. Suom. ja toim. Teuvo Peltoniemi. A-klinikkasäätiö, Helsinki.

Alasuutari, Pertti 2001. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Gaudeamus, Helsinki.

Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka 1994. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. WSOY, Helsinki.

Auvinen, Anja 1996. Elämän vyyhdessä. Naisten selviytymiskeinojen kehittäminen -projektin raportti. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 19. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu nro 15, Helsinki.

Ayalon, Ofra 1995. Selviydyn! Yhteisön tuki ja selviytyminen. MLS, Jyväskylä.

Bardy, Marjatta & Janhunen, Tarja 2002. Imeväisikäisten terveys ja kehitys psykososiaalisissa riskioiloissa. Teoksessa Kangas, Ilkka & Keskimäki, Ilmo (toim.) Koh- ti terveyden tasapainoa. Edita, Helsinki.

Bergmark, Karin Helmersson 2005. Hur moderna är vi? Alkohol och tidsandan. I boken Hilte, Mats (red.) 2005. Kön, behandling och kunskap. Om olika vägar ut ur missbruk och social marginalisering. Studentlitteratur, Lund. 25-44.

Cacciatore, Raisa 2008. 2.12.2008. Luettu 1.11.2011

http://www.filha.fi/@Bin/1626762/Cacciatore_VANHEMMUUS+Aikuistenteht%C3%A4v%C3%A4t.pdf

Erikson, Erik H. 1982. Lapsuus ja yhteiskunta. Suomentanut Huttunen, Esko. Toi- nen,tarkistettu painos. Gummerus, Jyväskylä.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapai- no, Tampere.

Furman, Ben 1997. Ei koskaan liian myöhäistä saada onnellinen lapsuus. WSOY, Helsinki.

Hellsten, Tommy 1992. Virtahepo olohuoneessa. Läheisriippuvuus ja sisäisen lapsen kohtaaminen. Gummerus, Jyväskylä.

Hellsten, Tommy 2001. Elämän lapsi. Vastuulliseen aikuisuuteen. 11. painos. Kirjapaja, Jyväskylä.

Heikkilä, Tarja 2008. Tilastollinen tutkimus. Edita Prima Oy, Helsinki.

Heiskanen, Tarja 1995. Suomalaiset selviytyjät. Tarinoita elämästä, kriiseistä ja selviytymisestä. Tammi, Juva.

Heiskanen, Tarja 1996. Elämän palapeli. Johtolankoja vaikeuksista selviytymiseen. SMS-Tuotanto, Jyväskylä.

Mattila, Kati-Pupita 2005. Päihdeongelmaisen naisen lapsuus ja nuoruus. Teoksessa Hiltunen, Tarja & Kujala, Virpi & Mattila, Kati-Pupita. Näkyvä piilo: päihdeongelmaisen naisen matka kohti haavoittuneesta lapsuudesta eheyteen. Sininauhaliitto, Jyväskylä. 11–35.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. Tammi, Helsinki.

Holmberg, Tiina 2003. Lapset ja vanhempien päihdeongelma. Lasten Keskus, Helsinki.

Itäpuisto, Maritta 2001. Pullon varjosta valoon. Vanhempiensa alkoholinkäytöstä kärsineiden selviytymistarinoita. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 22, Kuopio.

Itäpuisto, Maritta 2008. Pullon pohjimmaisat. Lapsi, perhe ja alkoholi. Kirjapaja, Helsinki.

Keltinkangas-Järvinen, Liisa 1994. Hyvä itsetunto. Yhdeksäs painos. WSOY, Juva.

Keltinkangas-Järvinen, Liisa 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. WSOY, Helsinki.

Laitinen, Merja 2004. Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Vastapaino, Tampere.

Lastensuojelulaki 2007. 1.1.2008/417.

Lausanne 2004. Kinder aus alkoholbelasteten Familien. Sfa/ispa. Scheizerische Fachstelle für Alkohol- und andere Drogenprobleme, Lausanne. http://www.sucht-info.ch/uploads/media/Kinder_alkoholbelastete.pdf

Lazarus, Richard S. 1979. Persoonallisuus. 5. painos. Weiling Göös, Espoo.

Lehtinen, Erno & Kuusinen, Jorma & Vauras, Marja 2007. Kasvatuspsykologia. Toinen, uudistettu painos. WSOY, Helsinki.

Lorentzon, Lars 1991. Vredens pedagogik – om arbete med barn och föräldrar i utsatta familjer. Andra upplagan. Raben Prisma, Kristianstad.

Mäkelä, Klaus (toim.) 1990. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gaudeamus, Helsinki.

Nurmi, Timo & Rekiaro, Ilkka & Rekiaro, Päivi 1999. Suomalaisen sivistyssanakirja. Gummerus, Jyväskylä.

Peltoniemi, Teuvo 2005. Suomalaisten lasinen lapsuus 1994 ja 2004. Tiimi 2/2005, 4–10.

Pohjola, Anneli (toim.) 2003. Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Lapin yliopiston julkaisuja C. 127–130. Lapin yliopisto, Rovaniemi.

Puuronen, Vesa 2007. Etnografinen tutkimus. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.). Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Tammi, Helsinki. 101–120.

Roos, J. P. 1988. Behind the happiness barrier. Department of social policy. Reprint series B, No 32. Social Indicators Research 20. University of Helsinki, Helsinki. 141-163.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino, Jyväskylä.

Sinkkonen, Mirja & Tähtinen, Paula 2009. Lupa tuntea. Toinen painos. Kirjapaja, Helsinki.

Taitto, Annikka 1998. Kuka minä sitten olen? Riippuvuus ja siitä toipuminen. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 24, Saarijärvi.

Taitto, Annikka 2002. Huomaa lapsi. Päihdeongelma perheessä. LK-kirjat, Helsinki.
Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.-2. painos. Tammi, Helsinki.

Viinämäki, Leena 2007. Triangulatiivisen tutkimusasetelman soveltamismahdollisuudet. Teoksessa Viinämäki, Leena & Saari, Erkki (toim.). Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Tammi, Helsinki. 173–192.

Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Tammi, Keuruu.

1. LAPSUUSKODIN MUISTOT

- muistatko varhaisimman(t) päihteisiin liittyvät muistosi
- kuvaile arjen/viikonloppujen ja/tai juhlien/ lomien viettoa lapsuuskodissasi/ ketkä käyttivät päihteitä, miten usein/paljon
- millaisissa tilanteissa tunsit pelkoa, häpeää, syyllisyyttä, vihaa, puutetta, lainlyöntiä ja kaltoin kohtelua ym. tunteita?
- tukiko sinua kukaan ja otitko tuen vastaan
- millaisia tunteita tuen tarjoaminen sinussa herätti
- kerro mieliinpainuvien/mpiä lapsuuden muistojasi

2. SELVIYTYMISTARINA

- koetko löytäneesi oman selviytymismallisi?
- oliko joku/jokin seikka, jonka nyt uskot auttaneen sinua selviytymisessä, kuka/mikä, miten merkittävästi?
- näetkö tarinassasi käännteitä, jotka ovat saattaneet olla ratkaisevia selviytymisesi kannalta?
- tunnetko kokemusten jättäneen sinuun jäljen/ millaisen?
- miten se nykyisin ilmenee?
- kuvaile selviytymistäsi ajatellen mielestäsi ratkaisevimpia henkilöitä, ilmiöitä, tapahtumia, aikoja tai muita tekijöitä.
- mikä sinusta on hyvää aikuisuutta